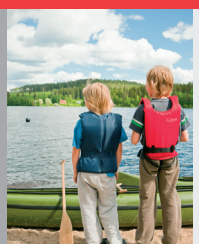
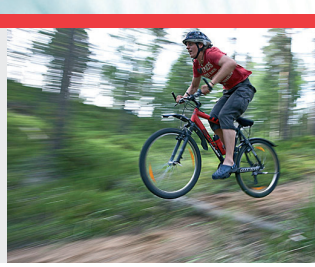

KESKI-SUOMI LIIKUNNAN JA URHEILUN HUIPPUMAAKUNNAKSI

Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia – Visio 2020

KESKI-SUOMEN LIITTO
Regional Council of Central Finland

Julkaisutiedot

Julkaisija:
Keski-Suomen liitto
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Puhelin 020 7560 200

Kotisivu:
www.keskisuomi.fi

Henkilökunnan sähköpostiosoitteet ovat muotoa
etunimi.sukunimi@keskisuomi.fi

Julkaisu:
B188
ISBN: 978-951-594-424-5
ISBN: 978-951-594-425-2 (sähköinen)
ISSN: 0788-7043

Painos:
400 kpl

Painopaikka:
Kopijyvä Oy

Taitto:
Mervi Leinonen
Jyväskylä 2012

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO 4

2 KESKI-SUOMEN LIIKUNNAN JA URHEILUN EDELLYTYKSET 6

2.1 TALOUDELLISET RESURSSIT 7
Liikuntatalouden maakunnallinen vertailu 8
Keski-Suomen seurojen taloudesta 10
Kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuus 10

2.2 LIIKKUMISOLOSUHTEET 11
Käytetyimmät liikuntapaikat 11
Lähiliikuntapaikat 12
Ulkoilureitistöt 13
Kevyenliikenteenväylät 13
Liikuntaolosuhteiden tulevaisuus 14
Kilpa- ja huippu-urheilu 16

2.3 LIIKKUJAN POLKU 16
Lasten ja nuorten liikuntaa Keski-Suomessa 19
Nuorten aikuisten liikunnallinen Keski-Suomi 22
Huippu-urheilijan Keski-Suomi 23
Aikuisten liikuntaharrastuneisuus Keski-Suomessa 24
Ikääntyvien liikunta Keski-Suomessa 26

2.4 LIIKUNTA-MATKAILU 26
Luontomatkailu 26
Liikuntamatkailukeskukset 28
Urheilutapahtumat 28
Fanikulttuuri 29

2.5 OSAAMINEN 29

3 KESKI-SUOMEN LIIKUNNAN JA URHEILUN VISIOT 31

4 TOIMENPITEET 32

5 LIITTEET 35
Haastattelut 35
Kartta 1. Asuinpaikan etäisyys liikuntapalveluista Keski-Suomessa 36
Kartta 2. Liikuntapaikat Keski-Suomessa 2011 37
Kartta 3. Liikuntahallit, jäähallit ja uimahallit Keski-Suomessa 38
Kartta 4. Keski-Suomen virkistysmahdollisuudet 2011 39
Kuntien liikuntapalveluiden meno- ja tulotiedot 40

1. JOHDANTO

Keski-Suomen liikunta ja urheilustrategia pohjautuu maakunnassa tehdyn hyvinvointistrategian toimenpide-ehdotukseen[1]. Hyvinvointistrategian erillisselvityksissä nousi voimakkaasti esiin tarve yhtenäiselle maakunnalliselle liikunta- ja urheilusuunnitelmalle, minkä tavoitteena olisi koota yhteen eri toimijoiden näkemykset liikunnan ja urheilun tulevaisuudesta maakunnassa. Tämä Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia vastaa esitettyyn haasteeseen ja tavoittelee keskisuomalaisten hyvinvoinnin edistämistä liikunnan ja urheilun avulla. Tämä strategia tukee Keski-Suomen hyvinvointistrategian visiota: **"Yksilölähtöinen, yhteisöllinen ja elämänmakuinen Keski-Suomi."**

Liikunnan hyvinvointia ja terveyttä ylläpitävät ja edistävät vaikutukset tunnetaan erittäin hyvin. Viime vuosina tietämys on lisääntynyt myös liikkumattomuuden ja mm. runsaan istumisen terveydellemme aiheuttamista ongelmista. Liikunnan ja urheilun merkitystä sekä tärkeyttä voidaan perustella monella tavalla. Terveysvaikutusten lisäksi liikunta tuottaa jännittäviä elämyksiä ja viihteellisiä hetkiä. Urheilun avulla rakennetaan paikallista ja alueellista identiteettiä ja liikunta-alojen yhteisöt sekä toimintatavat luovat keskisuomalaisille monitahoista hyvinvointia.

Strategiassa otetaan huomioon Keski-Suomen maakuntasuunnitelman[2] visio yhteistyön, yrittäjyyden ja osaamisen keskisuomesta. Strategiassa näkyy myös maakuntasuunnitelmaan perustuvan maakuntaohjelman[3] neljä asiakokonaisuutta (1) menestyvä yritystoiminta, (2) osaamisella menestymiseen, (3) hyvinvoiva kansalainen sekä (4) vetovoimainen toimintaympäristö. Strategian pääteemoissa haetaan olosuhteista potkua liikuntaan, tarjotaan hyvää fiilistä liikunnan avulla, nostetaan yhteistyöllä liikunnan ääntä kuuluviin ja etsitään urheilusta menestystarinoita sekä liikuttavia tähtihetkiä.

Suomalaiset liikuntajärjestöt ovat luoneet itselleen yhteisen näyn halutusta tulevaisuudesta: **"Olemme maailman liikkuvin urheilukansa 2020"**. Visio2020 sisältää ajatuksen liikunnasta, urheilusta ja kansalaistoiminnasta elämäntapana koko elämän-

1 Keski-Suomen hyvinvointistrategia.2011. ISBN 951-594-240-3

2 Keski-Suomen maakuntasuunnitelma 2030. 2010. ISBN 978-951-594-367-5

3 Keski-Suomen maakuntaohjelma 2011–2014. 2010. ISBN 978-951-594-369-9

kulussa. Tämä strategia on yksi askel eteenpäin vision toteutumisesta maakunnallisella tasolla.

Tämä strategia on tehty keskisuomalaisen liikunnan ja urheilun kehittämisen suunnannäyttäjäksi - ajatuksella, että yhdessä olemme vahvempia. Strategiaa tehtäessä on pyritty tunnistamaan ne monet eri tahot, jotka vaikuttavat päätöksillään ihmisten liikuntakäyttäytymiseen ja liikuntamahdollisuuksiin, kuten esimerkiksi koulu, urheiluseura, työyhteisö, elinympäristön merkitystä unohtamatta. Jokainen taho tekee valintojaan omien arvojensa ja tavoitteidensa mukaisesti – myös liikunnan edistämisen suhteen. Tästä syystä jokaista tahoa on tarkasteltu erikseen, ja pyritty löytämään niiden omasta arvomaailmasta perustelut siihen, miksi liikuntaan kannattaa panostaa. Tämä tarkoittaa sitä, että keskisuomalaisten liikuntamahdollisuuksiin vaikutetaan useissa eri organisaatioissa - ei pelkästään kuntien liikuntatoimen vastuualueella.

Strategiaprosessi alkoi kesällä 2011. Strategian aineistona on käytetty viime vuosina julkaistuja valtakunnallisia ja alueellisia liikunta- ja vapaa-ajan selvityksiä. Lisäksi strategiassa on käytetty Jyväskylän yliopiston LIPAS-järjestelmästä kerättyä aineistoa, sekä kuntien ja liikuntayritysten internet-sivuja. Tietoa on kerätty myös haastattelemalla alueen asiantuntijoita. Yhteensä kertyi lähes sata strategiaan liittyvää henkilökohtaista tapaamista[4]. Tavoitteena on ollut saada tietoa ja mielipiteitä suoraan tai välillisesti keskisuomalaiseen liikuntaan vaikuttavilta henkilöiltä. Haastattelut ovat elävöittäneet strategian laadintaprosessia ja antaneet liikuttavan elämänmakuista tietoa maakunnan toimijoiden ajatuksista ja tulevaisuuden toiveista. Strategian haastatteluista ja kirjoittamisesta on vastannut LitM Johanna Manninen.

Strategian tavoitteena on toimia pohjana maakunnalliselle liikunnan edistämiselle, kuten maakunnan liikuntapalveluiden ja -olosuhteiden määrätietoinen kehittäminen, liikunnan arvostuksen nostaminen ja urheilukulttuurin vetovoimaisuuden säilyttämisen. Tarkoituksena on tuottaa kehittämis- ja toimenpide-ehdotuksia, joilla pyritään turvaamaan liikunnan toimintamahdollisuudet myös tulevaisuudessa, sekä koota yhteinen näkemys niistä toimenpiteistä, mitkä edistävät keskisuomalaisten liikunnallista elämäntapaa.

Keski-Suomen Liikunta ry vastaa strategian seurannasta ja kutsuu laajennetun ohjausryhmän kokoon kaksi kertaa vuodessa.

Ohjausryhmän jäsenet:

- Petri Lehtoranta (pj)
- Johanna Manninen (sihteeri)
- Ari Karimäki, Jyväskylän kaupunki
- Eino Havas, LIKES
- Jari Lämsä, KIHU
- Petri Pykälämäki , Killerin Liikuntakeskus
- Sari Saarinen, Keski-Suomen liitto
- Kimmo Suomi, Jyväskylän yliopisto

4 Liitteenä lista haastatteluista sivulla 35

2 KESKI-SUOMEN LIIKUNNAN JA URHEILUN EDELLYTYKSET

Suomalaisessa liikuntakulttuurissa perinteisesti kunta on luonut liikunnalle puitteet ja urheiluseurat toiminnan. Liikunnan kotikentällä toimivat myös monet muut hallinnonalat tuottamalla "sivutuotteinaan" liikuntaan soveltuvaa ympäristöä (yhdyskuntasuunnittelu jne.) ja liikkumista (eläkeläiskerhot jne.). Julkisen ja kolmannen sektorin liikuntapalveluja täydentää yksityinen sektori. Yritysten tarjoamien liikuntapalvelujenkäyttö on lisääntynyt suomalaisen väestön keskuudessa huomattavasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Tätä muutosta on lisännyt julkisen sektorin heikentynyt taloustilanne, mikä on ajanut kunnat kaventamaan palveluiden tarjontaa tai nostamaan käyttömaksuja.

Muutoksista huolimatta liikunnan edistäminen on kuitenkin Suomessa edelleen pitkälti kuntien vastuulla. Liikuntalain mukaan liikunta on kansalaisten peruspalvelu ja palvelujen järjestäminen on yksi tapa vahvistaa kuntalaisten tasa-arvoisuutta[5]. Suomen yli neljällesadalle kunnalle on annettu itsenäinen asema ja vastuu huolehtia palveluiden tasosta ja laadusta, mikä on johtanut alueiden erilaistumiseen myös liikuntapalveluiden suhteen. Tämän seurauksena on ilmaantunut tarve käsitellä liikunta-asioita myös maakunnallisesti. Keski-Suomen maakuntahallitus on asettanut maakunnallisen liikunta-asioiden valmisteluryhmän vuosiksi 2010–2013, ja nimennyt siihen Länsi- ja Sisä-Suomen liikuntaneuvoston maakunnalliset edustajat sekä liiton edustajan. Maakunnallisen organisoitumisen tavoitteena on liikunta-asioiden tuominen painokkaammin mukaan kehittämistyöhön, maakunnallinen edunvalvonta liikuntapolitiikan asioissa sekä liikuntaneuvoston työn tukeminen.

Strategiaa kirjoitettaessa keskustelu kuntauudistuksesta[6] käy kiivaana. Kunnallishallinnon rakennetyöryhmä esittää Keski-Suomeen osalta neljää suurkuntaa nykyisen 23 kunnan sijaan. Toteutuessaan kuntaliitokset vaikuttaisivat myös liikuntapalveluihin. Kunta- ja palvelurakenneuudistukseen liittyen on pyritty kiinnittämään huomiota myös kuntien liikunnanpalvelurakenteen kehittämiseen etenkin kuntarajat ylittävän yhteistyön, kuntien johtotason liikunta-alan osaamisen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutarjontaan liittyvän kumppanuuden näkökulmasta.

5 Liikuntalaki 18.12.1998/1054

6 www.kuntauudistus.fi. Valtionvarainministeriö. 2012

"Suomessa kunnat ovat sekä peruspalveluiden järjestäjiä, alueensa kehittäjiä että asukkaiden paikallisia yhteisöjä. Liikuntapalveluissa nämä kaikki puolet yhdistyvät. Elinvoimainen kunta kykenee ottamaan vastatakseen tehtäviä, jotka ovat alueen kehittymisen ja ihmisten hyvinvoinnin kannalta tarpeellisia. Liikunta on selkeästi tällainen. Suurempi kuntakoko näyttäisi parantavan liikuntapalveluiden tasoa, koska suuremmissa kunnissa on todennäköisemmin pieniä kuntia suuremmat resurssit investointeihin, niiden suunnitteluun ja avustusten hakemiseen. Toisaalta on arvioitu, että paikallisuus tulee jatkossa korostumaan, mikä nähdään esimerkiksi seuratoiminnan kannalta positiivisena asiana ja pienempien kylien voimavarana. Isoissa kaupungeissa tehdään usein virkatyönä sellaisia töitä, joita pienemmissä kunnissa kuntalaiset itse hoitavat vapaaehtoistyönä. Vaikka kuntakoko jatkossa kasvaisikin, on tärkeää turvata tämä paikallisen toimimisen traditio ja sitoutuminen. Tässä tarvitaan kuntien ja järjestöjen tiivistä yhteistyötä. Maakunnallinen liikunta ja urheilustrategia, joka pohjautuu laajaan esiselvitykseen talouden, olosuhteiden ja toiminnan näkökulmasta, antaa Keski-Suomelle hyvät valmiudet muutosprosessiin ja varmistaa liikuntakulttuurin säilymisen ja tukee sen kehittymistä koko maakunnassa."

Ministeri Henna Virkkunen.
Haastattelu 7.5.2012

2.1 TALOUDELLISET RESURSSIT

Kuntien liikuntaan panostamisen vaihtelevuutta tarkastellaan LIPAS-liikuntapaikkajärjestelmästä kerätyillä kuntien liikuntapalveluiden meno- ja tulotiedoilla.[7]

Vuonna 2009 Keski-Suomen kuntien liikuntapalveluiden budjetoidut käyttömenot olivat n. 28 miljoonaa euroa ja tulot n. 6 miljoona euroa. Tämä tarkoittaa, että Keski-Suomessa liikuntaa edistettiin n. 100 eurolla/asukas. Liikuntapaikkojen käyttömaksuja keskisuomalaiset maksoivat n. 22 euroa/asukas. Suurin osa kuntien liikuntapalveluiden määrärahoista käytettiin liikuntapaikkojen ylläpitoon, erityisesti suuriin sisäliikuntapaikkoihin (uimahallit, jäähallit yms.). Keski-Suomen kaikki 23 kuntaa jakoivat liikuntajärjestöille toiminta-avustuksia ja seurojen toimintaa tuettiin yhteensä n. 800 000 eurolla (n. 3 euroa/asukas). Väkilukuun suhteutettuna Keski-Suomessa korkeimmat liikuntapalveluiden käyttökustannukset olivat Luhangalla (n. 140 €/asukas) ja pienimmät Pihtiputaalla (n. 35€/asukas). Jyväskylän liikuntapalveluiden käyttökustannukset asukasta kohden olivat vuonna 2009 n. 130 euroa. Keski-Suomen kunnissa käyttökustannukset ovat nousseet joka vuosi keskimäärin 1,5 prosenttia.

Asukaslukuun suhteutettuna eniten liikunta-avustuksia Keski-Suomen kunnista jakoi Luhanka (10 euroa/asukas). Äänekoskella ja Joutsassa seurojen toimintaa tuettiin n. viidellä eurolla, Jämsässä ja Jyväskylässä alle kolmella eurolla.[8] Liikuntapalveluiden tunnuslukujen tarkastelu osoittaa, että Keski-Suomen pienimmissä kunnissa (alle 5000 asukasta) esimerkiksi Kyyjärvellä, Luhangassa ja myös Karstulassa kuntalaisilta ei kerätä maksuja liikuntapaikkojen käytöstä, liikuntajärjestöille jaetaan eniten tukea suhteessa väkilukuun ja liikuntapaikkoihin investoinnit ovat vähäisiä.

Suuremmissa yli 10 000 asukkaan kunnissa yhtenäisyyttä taksojen, avustusten ja investointien välillä ei ole havaittavissa. Keski-Suomen suurin kaupunki Jyväskylä (n. 130 000 asukasta) on kerännyt maakunnassa eniten käyttö- yms. maksuja, 35 euroa per asukas. Keski-Suomen 23 kunnasta neljässä kunnassa asukkailta ei kerätä käyttömaksuja euroakaan (Kannonkoski, Konnevesi, Kyyjärvi, Luhanka). Keski-Suomessa kahdeksan kuntaa on kerännyt kuntalaisilta vähemmän käyttömaksuja vuonna 2009 kuin vuonna 2005 (Jyväskylä, Keuruu, Kuhmoinen, Pihtipudas, Toivakka, Uurainen, Viitasaari ja Äänekoski).

7 LIPAS – Liikuntapaikat.fi

8 Liitteenä sivulla 41 tiedot kaikista Keski-Suomen kunnista. LIPAS.

Liikuntatalouden maakunnallinen vertailu

Keski-Suomen kuntien liikuntapalveluiden vuoden 2009 käyttötalousmenoja ja -tuottoja verrattiin Etelä-Savon, Kymenlaakson, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Päijät-Hämeen vastaaviin lukuihin.[9] Vuonna 2009 Keski-Suomessa on käytetty rahaa liikuntapalveluihin tutkituista maakunnista kolmanneksi eniten. Muutos vuodesta 2005 oli merkittävä, jolloin Keski-Suomi sijoittui vertailussa kolmanneksi viimeisimmäksi. Pirkanmaa ja Kymenlaakso ovat sijoittaneet maakunnan väkilukuun suhteutettuna eniten rahaa liikuntaan vuosina 2005 ja 2009. Kuntien keräämät käyttö- ja harrastemaksut ovat nousseet neljässä vuodessa kaikissa vertailumaakunnissa. Keski-Suomessa väkilukuun suhteutettuna vuosina 2005 ja 2009 on kerätty käyttö- yms. maksuja tutkituista maakunnista eniten. Vuonna 2009 Keski-Suomessa kerättiin käyttötuottoja n. 23 euroa/asukas, kun koko maassa käyttötuottoja kerättiin keskimäärin n. 19 euroa / asukas (KUVA A). Vuonna 2009 Keski-Suomessa liikuntajärjestöille jaettiin avustuksia keskimäärin kolme euroa asukasta kohden. Tämä on vertailumaakunnista toiseksi vähiten. Esimerkiksi Pohjanmaalla liikuntajärjestöjä avustettiin 10 eurolla / asukas ja koko Suomen keskiarvo oli vuonna 2009 n. 9 euroa/asukas. Asukaslukuun suhteutettuna vuonna 2005 Keski-Suomessa avustettiin liikuntajärjestöjä vertailumaakunnista vähiten. (KUVA B.)

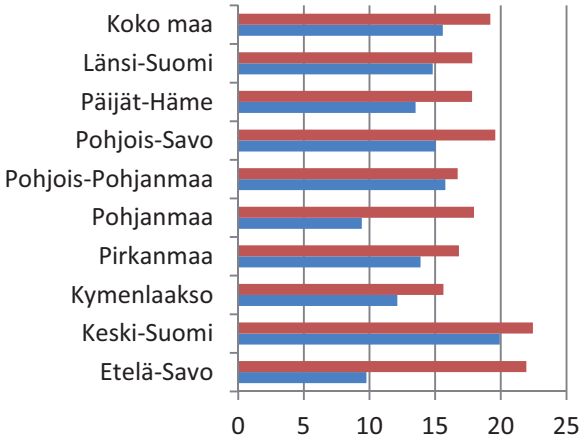

KUVA A: Kuntien perimät käyttömaksut €/ asukas Keski-Suomessa ja vertailumaakunnissa. Keski-Suomi 23 €/ asukas. Koko Suomi 19 €/ asukas. Sininen 2005. Punainen 2009.

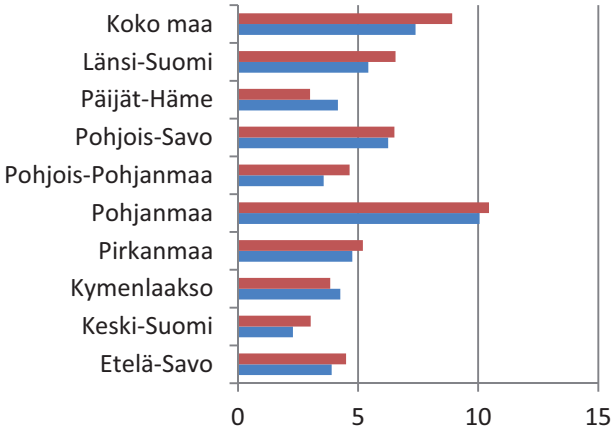

KUVA B: Kuntien myöntämät seura-avustukset €/ asukasKeski-Suomessa ja vertailumaakunnissa. Keski-Suomi 3 €/ asukas. Koko Suomi 9 €/ asukas. Sininen 2005. Punainen 2009.

9 Liitteenä sivulla 40 maakunnallinen vertailu. LIPAS.

Kesli-leiri 2010. Kuva: Keski-Suomen Liikunta

FAKTA. KESKI-SUOMI VS. VERTAILUMAAKUNNAT VUONNA 2009

- Keski-Suomessa kerättiin eniten käyttömaksuja
- Keski-Suomessa tuettiin urheiluseuroja toiseksi vähiten. Keski-Suomi 3 €/ asukas ja koko Suomi 9 €/ asukas.

Lähde: LIPAS. Jyväskylän yliopisto.2009

Keski-Suomen seurojen taloudesta

Urheiluseurojen tukeminen on kunnille edullista, koska sijoitus moninkertaistuu vapaaehtoistyön kautta. Keski-Suomen alueella toimivista seuroista suurin osa toimii ilman palkattua henkilöstöä, kuitenkin jäsenmäärältään suuremmissa urheiluseuroissa on usein palkattu työntekijä.

Sport Business School Finland on kartoittanut Keski-Suomen ja Päijät-Hämeen alueella toimivien urheiluseurojen taloudellista tilannetta osana laajempaa tutkimushanketta. Keväällä 2012 valmistuneessa selvityksestä[10] käy ilmi, että urheiluseurojen taloudellinen tila oli pääsääntöisesti hyvällä tai tyydyttävällä pohjalla. Selvityksessä todetaan, että seura-aktiivien vähenemisellä ja talousasioihin liittyvällä ammattitaidottomuudella on seurakehitykseen hidastava vaikutus. Heikon taloustilanteen myötä urheiluseurat voivat joutua nostamaan jäsen- ja osallistujamaksujaan seuraavan kolmen vuoden aikana. Tulevaisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi varainhankinnan kehittäminen ja yhteistyösopimusten solmiminen markkinointitoimenpiteiden ohella ovat seurakehityksen kannalta avainasemassa. Kuntien avustukset ovat keskimäärin 7 prosenttia seurojen toiminnan tuloista. Suurin osa seuratoiminnan kuluista katetaan seurojen varainhankinnan ja varsinaisen toiminnan tuotoilla ja harrastajilta perittävillä maksuilla.

Kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuus

Kuntien kamppaillessa kaiken aikaa yhä niukempien resurssien varassa on todennäköistä, että julkisella puolella ei lähiaikoina tule korotuksia liikuntapalveluiden käyttötalouteen. Enemmänkin kunnissa selvitellään, miten liikuntapalveluiden käyttömenoja voitaisiin karsia. Tämä tarkoittaa sitä, että tulevaisuudessa ei ole realistista odottaa seura-avustuksiin korotuksia tai alennuksia käyttömaksuihin. Pikemminkin heikkenevä kuntien taloudellinen tilanne luo painetta liikuntapalveluihin, mikä voi tarkoittaa jopa tarjonnan supistamista ja käyttömaksujen ja taksojen korotuksia.

Tiukasta kuntataloudesta huolimatta on tärkeätä, että kunnissa nähdään liikuntapaikkojen maksuttomuuden tai niiden kohtuullisuuden merkitys kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisessä.

10 Juha Käppi. Opinnäytetyö kevät 2012. JAMK

Seurojen talouskehitys on viime vuosien aikana ollut positiivisesti varautunutta. Urheiluseurojen tulevaisuuden taloudessa on myös epävarmuustekijöitä, mutta urheiluseurat uskovat maltilliseen talouskasvuun tai vähintään taloustilanteen ennallaan pysymiseen.

Asukkaiden terveyden kannalta ja sitä kautta myös kuntataloudellisesti on tavoiteltavaa, että säännöllisesti liikuntaa harrastavien osuus väestöstä kasvaa tulevaisuudessa. Tämän toteutuminen vaatii kunnilta kohdennettuja toimenpiteitä, ja jotta ei olla liian musertavasti heikkenevän talouskasvun armoilla, on löydettävä liikunnan edistämiseen uusia avauksia. Näissä avauksissa yhteistä on se, että liikuntapalvelut tuotetaan aiempaa kohdennetummin niille ihmisryhmille, jotka terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta sitä tarvitsevat.

Terveysliikunnan edistämisessä kuntajohdon asenne on olennainen. Liikunnan avulla voitaisiin merkittävästi vähentää kuntien terveys- ja sosiaalitoimen menoja ja aktiivisella liikunnan terveyden edistämisellä saadaan vaikutuksia aikaan.

TEAviisari on kaikille avoin ja ilmainen verkkopalvelu, joka kuvaa kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden edistämisessä. Keski-Suomen maakunnan kunnista 70 % (16 kpl) on vastannut tiedonkeruuseen. Vastausaktiivisuus oli hieman koko maan tasoa (79 %) alhaisempi. Keski-Suomen maakunnassa kuntien järjestämän liikunnan terveydenedistämisaktiivisuus on hieman koko maan tasoa korkeammalla. Selvästi koko maata paremmat pisteet Keski-Suomen maakunta sai liikunnan terveydenedistämisaktiivisuuden **osallisuuden** ulottuvuudesta. Kehitettävää löytyi **sitoutumisen** ja **johtamisen** saralta.[11]

Osallisuudella tarkoitetaan kuntien yhteistoimintaa liikuntaseurojen, yhdistysten ja asukkaiden kanssa liikunnan edistämiseksi. Liikuntapaikkoja ja -palveluita koskevan asiakaspalautteen kerääminen ja sen käsittely toimintakertomuksissa on Keski-Suomen kunnissa vahvalla pohjalla. Keski-

11 Mika Vuori, TEAViisari-raportti kevät 2012. THL.

CASE KANNONKOSKI

Kannonkosken liikuntaohjelman tavoitteena on kannustaa kuntalaisia ja vapaa-ajan asukkaita huomaamaan kuntamme erinomaiset liikuntamahdollisuudet, innostaa liikunnalliseen elämäntapaan sekä pitämään huolta omasta kunnostaan ja terveydestään. Liikuntaohjelmassa esitellään eri ikäisille kohdennetut liikuntasuositukset ja -tavoitteet ja nostetaan esiin toimintatapoja, joilla tavoitteiden saavuttamista voidaan eri tahojen yhteistyönä edesauttaa. Liikuntaohjelma on jaettu kaikkiin kunnan kotitalouksiin ja kuntalaisia kehotetaan käyttämään TerveysPuntari-verkkopalvelua oman terveyden seurantaan.

Anne Tuliranta-Koitela. Kuntakysely. Tammikuu 2012

Suomi sai liikunnan terveydenedistämisaktiivisuuden sitoutumisessa maan keskitasoa heikommat pisteet. Sitoutumisessa tarkasteltiin kuntien toimenpiteitä valtakunnallisten ohjelmien ja suositusten osalta kuten valtioneuvoston periaatepäätösten käsittelyä kuntien luottamuselimissä ja viranhaltijajohdossa. Sitoutumista kuvaa myös liikunnan edistämisen tavoitteiden kirjaaminen kuntien talous- ja toiminta- ja strategia-asiakirjoihin. Esimerkiksi kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvaaminen hyvinvointikertomuksessa ja liikunnan edistämistä käsittelevän poikkihallinnollisessa yhteistyössä oli puutteita. Sitoutumisen ulottuvuudessa Keski-Suomessa olisi eniten kehitettävää. Terveyttä edistävän liikunnan johtamisessa suurimmat kehittämisen kohteet liittyivät tavoitteiden, toimenpiteiden ja seurantamittareiden sisällyttämiseen toiminta- ja taloussuunnitelmiin: lasten ja nuorten arkiliikunnan edistäminen, lasten ja nuorten seuratyön edistäminen, työikäisten liikunta-aktiivisuuden edistäminen ja iäkkäiden liikunta-aktiivisuuden edistäminen.

Itsehallinnollisina yhteisöinä kunnat voivat itse määritellä tavat, joilla ne huolehtivat tehtävistään. Yllä mainittu terveysliikunnan edistämisraportti kuitenkin korostaa kunnan omaa strategista näkemystä eri väestöryhmien palvelutarpeista ja palveluiden tuottamisen tavasta. On todettavaa, että parhaat tulokset saadaan kuntajohdon linjausten pohjalta liikuntatoimen ja kunnan muiden toimialojen yhteistyöllä. Näin voidaan varmistaa sitoutuminen terveysliikunnan edistämiseen. Maakunnan asukkaiden hyvinvoinnin tukeminen liikunnan avulla ja liikuntapalveluiden kehittämisellä ja terveys- ja arkiliikuntaa edistämällä tulisi olla kirjattuna kuntien strategioihin. Kuntien olisi hyvä myös kehittää yhteistyötä ja toisaalta kehottaa kuntalaisia ottamaan vastuuta omasta liikunta-aktiivisuudestaan.

2.2 LIIKKUMISOLOSUHTEET

Keskisuomalaista ulkoiluprofiilia muokkaavat monet metsät, järvet ja mäkinen maasto. Kevyen liikenteen väyliä ja ulkoilureittejä hyödynnetään ahkerasti kävellen ja talvella kuntien ylläpitämillä laduilla hiihdetään runsaasti. Ulkoliikuntapaikkojen, erityisesti jalkapallokenttien määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt merkittävästi. Sisäliikuntapaikkoja on Keski-Suomen alueella kohtuullisen hyvin, toki olosuhteet voivat aina olla paremmat. Keski-Suomen väestöstä 91 %:lle on jokin liikuntapaikka alle 2 km etäisyydellä asuinpaikasta.[12]

Käytetyimmät liikuntapaikat

Suosituimpia aikuisväestön liikuntapaikkoja ovat edelleen kevyenliikenteenväylät ja luonto eri tarkoituksissa.[13] Sisäliikuntapaikoista (liittenä kartta 3) uimahallin suosio pitää pintansa vuodesta toiseen. Uimahallit ovat merkittäviä liikuntapaikkoja, sillä ne tavoittavat laajat käyttäjäryhmät ja niitä käyttävät eri-ikäiset kuntalaiset. Sisäliikuntapaikat ovat varsinkin nuorten, kaupungeissa asuvien, koulutettujen ja liikunnallisesti aktiivisten suosimia liikuntaympäristöjä.[14] Tähän on saattanut vaikuttaa sisäliikuntapalvelujen monipuolistuminen,

12 Liitteenä kartta 1. LIPAS.
13 Jyväskylän seudun liikuntasuunnitelma. 2010. ISBN 978-952-5847-05-5
14 Helakorpi S, Laitalainen E, Uutela A. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys.2009. THL Raportti 7/2010.

kaupallistuminen ja yksityisten liikuntapalveluiden kasvava tarjonta. Sisäliikunnan kasvusta kertoo myös uusin Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010, jonka mukaan viime vuosina mm. kuntosaliharjoittelu, voimistelu ja tanssi ovat lisänneet suosiotaan aikuisväestössä.

Lasten ja nuorten keskuudessa suosituin liikuntapaikka on koulun yhteydessä oleva sisäliikuntasali.[15] Lähiliikuntapaikat tarjoavat etenkin lapsille ja nuorille tärkeän liikkumisympäristön. Esimerkiksi koulun pihaan rakennettu lähiliikuntapaikka houkuttelee liikkumaan myös vähän liikkuvia lapsia, ja helpottaa kerhotoiminnan sekä välituntiliikunnan järjestämistä.

Liikuntapaikat yhdessä rakentamattoman liikuntaympäristön kanssa luovat tärkeät puitteet liikunnalle ja urheilulle. Hyvä liikuntapaikkaverkosto mahdollistaa harrastamisen lähellä, edullisesti ja järkevään aikaan. Monipuolinen ja moniarvoinen liikuntapaikkaverkosto lisää liikuntaa. Maakunnallisessa hyvinvointitutkimuksessa[16] noin 80%:a kyselyyn vastanneista keskisuomalaisista oli tyytyväisiä liikuntapaikkojen saavutettavuuteen, joka kymmenes arvio liikuntapaikkojen saavutettavuuden huonoksi tai melko huonoksi. Haja-asutusalueiden ja maaseutumaisten kuntien heikompi tarjonta ja huonot liikenneyhteydet tarjoavat asukkaille rajatut mahdollisuudet käyttää liikuntapalveluja, mikä näkyi tyytymättömyytenä palveluihin. Seutukuntien välillä ei ollut tilastollisesti merkittäviä tyytyväisyyseroja liikuntapaikkojen saavutettavuuden osalta, mutta Jyväskylässä liikuntapaikkojen käyttömaksut nousivat liikuntaa rajoittavaksi seikaksi.

Lähiliikuntapaikat

Liikuntapaikkojen valtionavustusjärjestelmän painopistealueena on jo vuosia ollut lähiliikuntapaikkojen tukeminen, joka on linjattu painopistealueeksi myös uudessa Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 strategia-asiakirjassa.[17] Valtionapuhakemusten perusteella koulujen pihojen rakentaminen lähiliikuntapaikoiksi tai liikuntaan houkuttelevaksi, onkin selvästi lisääntynyt viime vuosien aikana Keski-Suomessa.

Lähiliikuntapaikkahankkeissa osallistuvalla suunnittelulla on tärkeä rooli. Osallistuva suunnittelu on suunnittelua, jossa huomioidaan osalliset ja heidän tarpeensa. Koulupihoja suunniteltaessa lähiliikuntapaikoiksi osallisia ovat mm. oppilaat, koulun henkilökunta, vanhempainyhdistykset, lähialueen asukkaat sekä kaupungin virkamiehet. Osallistumisen merkitys perustuu siihen, että sen kautta saadaan motivoitua ihmisiä ideoimaan ja vaikuttamaan omaan elinympäristöönsä. Samalla myös vastuun kantaminen oman lähiliikuntapaikan käytöstä käyttäjinä lisääntyy. Vuorovaikutteisuus rohkaisee vaikuttamaan ja tätä kautta syntyy käyttäjäystävällisempiä lähiliikuntapaikkoja. Olennaista osallistuvan suunnittelun toteuttamisessa on laaja yhteistyö. Tiedotus ja osallistuvuuden näkyvyys julkisesti ovat osa osallistuvuuden toteutusta. Osallistuvan suunnittelun herättämä myönteinen julkisuus lisää positiivista asennetta ja osallistumista myös tulevissa hankkeissa sekä osaltaan vauhdittaa projektisuunnitelmien onnistumista.[18]

Sivistystoimentarkastaja Satu Sjöholm ELY-keskuksen toivookin, että lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen tarpeet omassa lähiympäristössään huomioidaan Keski-Suomessa.[19] Uusia asuinalueita rakennettaessa olisi tärkeää, että alueille tulevat liikuntapaikat tai leikkipuistot rakennettaisiin samaan aikaan kuin alueetkin. Mikäli näin ei tapahdu, lapset pelaavat pallopelejä ja skeittaavat ajoväylillä, mikä aiheuttaa vaaratilanteita kaikille osapuolille.

Sekä täydennysrakentamisessa että uusia asuinalueita suunniteltaessa onkin hyvä pitää mielessä, että yhtenä alueen myönteisyyteen vaikuttavana asiana pidetään liikuntamahdollisuuksia asuinalueella.[20] Esimerkiksi Jyväskylän, Jämsän ja Äänekosken asukkaista lähes yksi kymmenestä piti lii-

15 Suomi, K et all.(2010) Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo Suomessa – Seurantatutkimus 1998–2009. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.
16 Siltaniemi, A., Perälahti, A., Eronen, A., Londèn, P. (2007) Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali – ja terveysturvan keskuslitto ry. Helsinki
17 Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011. OKM
18 www.nuorisuomi.fi
19 Satu Sjöholm, Sivistystoimentarkastaja ELY-keskus. Haastattelu 15.8.2011.
20 Siltaniemi, A., Perälahti, A., Eronen, A., Londèn, P. (2007) Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali – ja terveysturvan keskuslitto ry. Helsinki

kuntamahdollisuuksia asuinalueensa parhaimpana puolena. Huomionarvoista on myös se, että kaikkien seutukuntien vastauksissa kolmen kärkeen asuinalueen myönteisimpänä asiana nousi luonnon ja vesistöjen läheisyys, jonka koki tärkeänä 38 %:a vastanneista. Voitaneen todeta, että virkistyksen aluevaraukset parantavat ihmisten elinolosuhteita ja lisäävät maakunnan vetovoivaa.

Maakuntakaavassa tuleekin varata riittävästi tilaa laajemmille virkistysalueille myös kaupunkien läheisyydessä. Kaupunkien kaavoituksessa suuntaus, missä pieni pala kerrallaan nakerretaan tilaa ulkoilualueilta, ei ole toivottavaa yhdyskuntasuunnittelua.

On todennäköistä, että luontoon suuntautuvat virkistystoiminnat lisääntyvät ja monipuolistuvat, vaikka Keski-Suomessa väkiluku hieman laskisikin pitkällä aikavälillä. Huomionarvoista on myös, että väestön keskittyminen Jyväskylän seudulle ja väestön ikääntyminen lisäävät ulkoiluun tarvittavien alueiden ja reittien tarvetta nimenomaan maakunnan keskustan tuntumassa. Kuntarajat ylittävällä maankäytön suunnittelulla voidaan kehittää laajemmin ulkoiluolosuhteita ja laaja-alaiset näkemykset luovat pohjaa paikallisten reittien laajentamiseen. Lähelle maakuntauraa sijoittuvien asemakaavamuutosten osalta kuntien olisi tärkeä arvioida, millaisia vaikutuksia maankäytöllä on virkistysalueiden ulkoilukäyttöön.

Ulkoilureitistöt

Ulkoilureitit palvelevat kesäisin lenkkeilijöitä ja talvella hiihtäjiä. 1970-luvulla luodusta maakuntaurasta on lähtenyt liikkeelle Keski-Suomen omaleimainen ja arvokas ulkoilureitistökokonaisuus. Maakuntaura yhdessä Peuranpolun kanssa on osaksi toteutettu ja aktiivisessa käytössä, esimerkiksi Keuruun seutukunnassa ja Pohjoisessa Keski-Suomessa. Maakuntaura on ollut myös pohjana muita reittiyhteyksiä tehdessä, kuten Jyvässeudun Metsoreitti, missä on n. 30 kilometriä valaistua latu-uraa.

Reittiyhteyksistä Muurame-Äänekoski -väli on monitoimireitti ja sillä välillä on jo nyt useita reittimahdollisuuksia, mutta se vaatii tarkennusta. Jyväskylää kiertävä reittiyhteys yhdessä Sippulanniemen reittiyhteyden kanssa liittävät alueen virkistysalueet luontevasti toisiinsa. Leivonmäen ja Himoksen alueiden reittiyhteydet liittävät luonnonympäristöjen matkailullisen hyödyntämisen luontevaksi osaksi matkailun ja virkistyksen vetovoima-aluetta. Keurusselältä suuntautuu reittiyhteys Mäntän suuntaan Pirkan Taipaleeseen. Konneveden suunnalla on reittiyhteys Rautalammin reitistöihin. Seudulliset reitit yhdistyvät maakunnallisiksi ja kytkevät virkistysalueita toisiinsa. Ulkoilureitistöt kytkeytyvät myös kehittyviin ja monipuolisiin matkailu- ja ulkoilukeskuksiin.

Vuonna 2012 valmistuvassa neljännen vaiheen maakuntakaavassa keskeisenä asiakokonaisuutena ovat virkistysalueet. Ulkoilun asettamat haasteet kaavoituksen suhteen ovat moniulotteiset, mutta kuntarajat ylittävällä maankäytön suunnittelulla voidaan vastata näihin haasteisiin. Erityisesti ulkoilun reittiyhteydet ovat nousseet esiin virkistykseen liittyvissä erillisselvityksissä ja ulkoilureittien kehittämiselle onkin edelleen tarvetta. Maakuntakeskuksen, seutukuntakeskusten ja kuntakeskusten sisään ja ympärille voidaan suunnitella ulkoilualueita ja yhteysreittejä, jotka kytkeytyvät laajempiin reittikokonaisuuksiin. Maakuntauraan liittyvänä kokonaisuutena tarvitaan maakunnan keskusalueelle helppokulkuinen runkoreitti.

Kevyenliikenteenväylät

Keski-Suomen ELY-keskus on käynnistänyt vuonna 2011 koko maakunnan alueen kevyen liikenteenväylien tarveselvityksen, jolla hankkeiden tarve ja priorisointi on tarkoitus täsmentää. AVTK-tutkimuksen tuloksista (ks. kuva seuraavalla sivulla 14) voidaan päätellä, että työmatkansa kokonaan moottoriajoneuvolla kulkee 47 %:a keskisuomalaisista ja ahkerimmin auton rattiin hypätään 35–44 -vuotiaiden ikäryhmässä. Alle 25-vuotiaat käyttävät vähiten moottoriajoneuvoa työmatkaliikkumiseen.

Kevyen liikenteen väylien merkitys on aivan keskeinen kokonaisliikunnan edistämisessä, kun vielä otetaan huomioon, että niiden ensisijaiset käyt-

TYÖMATKALIIKUNTA KÄYTTÄEN KEVYEN LIIKENTEEN VÄYLIÄ

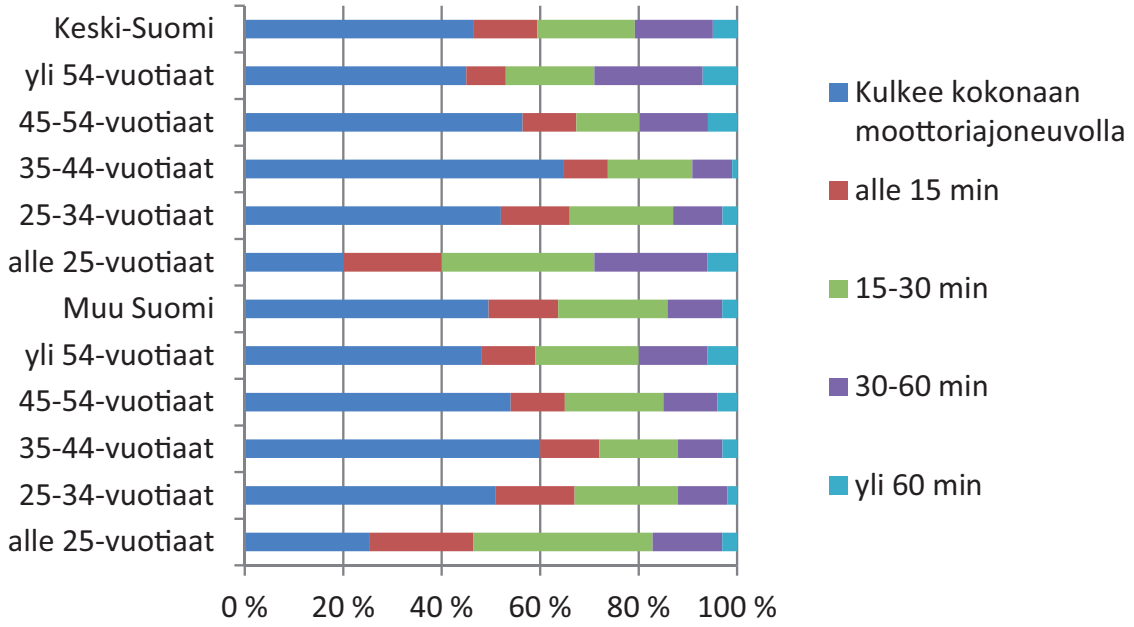

Kevyen liikenteen merkitys on olennainen työmatkaliikunnassa. AVTK-tutkimus 2003-2008; Muu Suomi n=1800, Keski-Suomi n=1000

tötarkoitukset (työ- ja koulumatkat) osaltaan myös tuottavat samoja terveydellisiä ja virkistyksellisiä hyötyjä kuin erillinen liikunta-aktiviteettikin. Ideatasolle on heitetty ajatus kevyenliikenteen laatukäytävien rakentamisesta, minkä onnistumisen ensiaskeleina on kevyenliikenteen aseman tunnustaminen yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoituksessa.

"Arkiliikkumisesta pitää tehdä helppoa. Ekologinen ja terveydellinen näkökulma toki tiedostetaan, mutta se ei motivoi riittävästi. Tämä tarkoittaa sitä, että kulkuyhteydet ovat hyvät. Ajatuksen tasolla pyöräilyn ja kävelyn reitistöjen merkitys on oivallettu, mutta käytännön toteutus vielä ontuu. Tiivistämisrakentamisessa on otettava kevyenliikenteen väylät huomioon. Silloin, kun etäisyydet ovat 3–4 kilometriä otetaan yleensä auto käyttöön, mutta jos kevyenliikenteenväylä on helposti saavutettavissa sitä käytettäisiin enemmän. Tässä piilee suuri mahdollisuus."

Mervi Vallinkoski, Jyväskylän kaupunkiarkkitehti
Haastattelu. 19.9.2011

Liikuntaolosuhteiden tulevaisuus

Väestörakenteen muutos aiheuttaa tulevaisuudessa paineita liikuntapaikkojen käyttöön. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa voimakkaasti, ja myös alueelliset erot väestön ikärakenteessa tulevat kasvamaan myös Keski-Suomessa. Eri väestöryhmillä on erilaisia tarpeita mm. liikuntatilojen ja palveluiden suhteen. Liikkumis- ja toimimisesteisten liikkumismahdollisuuksista niin sisä- kuin ulkoliikuntapaikoissakin on huolehdittava, sillä eri tavalla liikkumis- ja toimimisesteisten määrä tulee väestön ikääntyessä lisääntymään olennaisesti. Esteettömyysasiat ovat olleet liikuntapaikkarakentamisessa esillä jo pitkään. Tästä huolimatta yhä edelleen hankkeissa ja liikuntapaikoissa on olennaisia puutteita esteettömyyteen liittyen. Liikuntapaikkojen nykytilaa ja niiden kuntoa arvioitaessa on ilmennyt, että niitä tulee lähivuosina koskemaan laajamittainen peruskorjaustarve. Olennaista peruskorjausten osalta on huomioida olemassa olevien liikuntapaikkojen korjausrakentaminen energiatehokkailla ja esteettömillä ratkaisuilla.

Elämäntapojen ja arjen muutoksen myötä uusia haasteita liikunnan olosuhteille tulee liikun-

nallisen polarisaation ehkäisemisessä. Liikuntapaikkojen on oltava saavutettavissa ja arjen ympäristöihin intgroituina.[21] Tämä tarkoittaa sitä, että lähiliikuntapaikkojen tarve tulee entisestään kasvamaan.

Kunta- ja palvelurakenteen muutos luo osaltaan mahdollisuuksia sille, että liikuntaverkostoa kyetään tarkastelemaan laajemmissa kokonaisuuksissa. On arvioitu, että tulevaisuudessa liikuntapalveluja järjestetään ja tuotetaan nykyiset kuntarajat ylittäen. Tulevaan muutokseen valmistautuminen on luonut tarpeen koota yhteen maakunnassa suunnitteilla olevat liikuntapaikkarakentamiskohteet. Koko maakunnan kattavan liikuntapaikkarakentamisen suunnittelun etu tulee esiin esimerkiksi silloin, kun valtionavun piiriin kuuluvia liikuntapaikkarakentamishankkeita sijoitetaan tasaisesti eri vuosille. Tavoitteena onkin hyödyntää valtion liikuntapaikkarakentamisavustukset maakunnan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla ja taata näin jatkuva liikuntapaikkarakentamisprosessi Keski-Suomen alueella. Maakunnallisen suunnittelun vahvuus tulee esiin myös silloin, kun rakennustöitä ajoitetaan viisaasti. Esimerkiksi Jyväskylän seudulla kaupungin tekonurmikenttä valmistui samassa aikataulussa Palokan ja Petäjäveden kenttien kanssa ja nurmet hankittiin edullisemmin yhteishankintana.[22] Kattavalla edunvalvonnalla pyritään varmistamaan, että suunnitelmat kestävät läpi pitkän päätöksentekoprosessin.

Kilpa- ja huippu-urheilu

Keski-Suomessa kilpa- ja huippu-urheilun raamit ovat kunnossa ja olosuhteet mahdollistavat huipputason harjoittelun monessakin lajissa. Kesälajien talvikauden harjoitteluun tarvitaan tulevaisuudessa monipuolisempia olosuhteita, esimerkkinä tästä jalkapallon harrastajamäärien kasvun esiin tuoma tarve lajin omalle sisähallille. Urheiluväen mielissä on myös herännyt toive valtakunnallisen tason urheilukeskuksen rakentamisesta Keski-Suomeen. Erityisesti Jyväskylän Hippoksen alueesta olisi mahdollista muodostaa urheiluun perustuva tiivis kokonaisuus, jossa yhdistyisi monipuolinen palvelutarjonta, viihtyminen, valmentautuminen, koulutus, opiskelu, majoittuminen ja tarvittaessa yksilöllinen asuminen.

2.3 LIIKKUJAN POLKU

Tutkimuksen mukaan maakunnassa aktiivisimmin liikkuvat yli 54-vuotiaat ja ruuhkavuosiaan elävät 35–44 -vuotiaat keskisuomalaiset liikkuvat vähiten, heistä lähes 40 %:a ilmoittaa liikkuvansa kerran viikossa tai harvemmin. Tulosten perusteella voidaan olettaa, että työelämässä viimeisiä vuosiaan viettävät ovat innokkaita liikkujia, mutta työuransa keskivaiheilla olevilla olisi parannettavaa oman liikunta-aktiivisuutensa suhteen. (Kuva viereisellä sivulla 17.)

Riittämättömästi liikkuvat eivät ole vain paheksuttuja sohvaperunoita. Heitä voivat olla kiireinen kotiäiti, työn uuvuttama puheterapeutti, aina menossa oleva rekkakuski tai oma puolisosi. Vähän liikkuvilla on monta tarinaa, jotka avaavat ovia liikkumattomuuden syihin. Tunnistaminen on liikuntaan aktivoinnin helpoin vaihe. Prosessi vaikeutuu, kun siirrytään tavoittamiseen ja sitouttamiseen.[23] Haastateltujen asiantuntijoiden mielestä liikunta-alan ja kansanterveyden edistämisen kannalta on tärkeää vahvistaa alan yhteistyötä

CASE HIPPOS-KAMPUS

Tiivistämällä yhteistyötä, kehittämällä jo olemassa olevia rakenteita ja luomalla uusia liikuntaolosuhteita, Keski-Suomella on erinomaiset mahdollisuudet nousta kansallisesti ja kansainvälisestikin merkittäväksi kilpa- ja huippu-urheilun keskittymäksi. Jyväskylän Hippos-Kampus alue mahdollistaisi yhtenäisen huippuvalmentautumisen kokonaisuuden, jossa yhdistyisivät valmentautumisen lisäksi huippu-urheilun suunnitelmallinen kehittäminen, koulutus, tutkimus ja asiantuntijapalvelut.

21 Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011. OKM
22 Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2008/7. Haastattelussa vastuualuejohtaja Ari Karimäki.

23 Esa Rovio, Teijo Pyykkönen: Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita: Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 26.

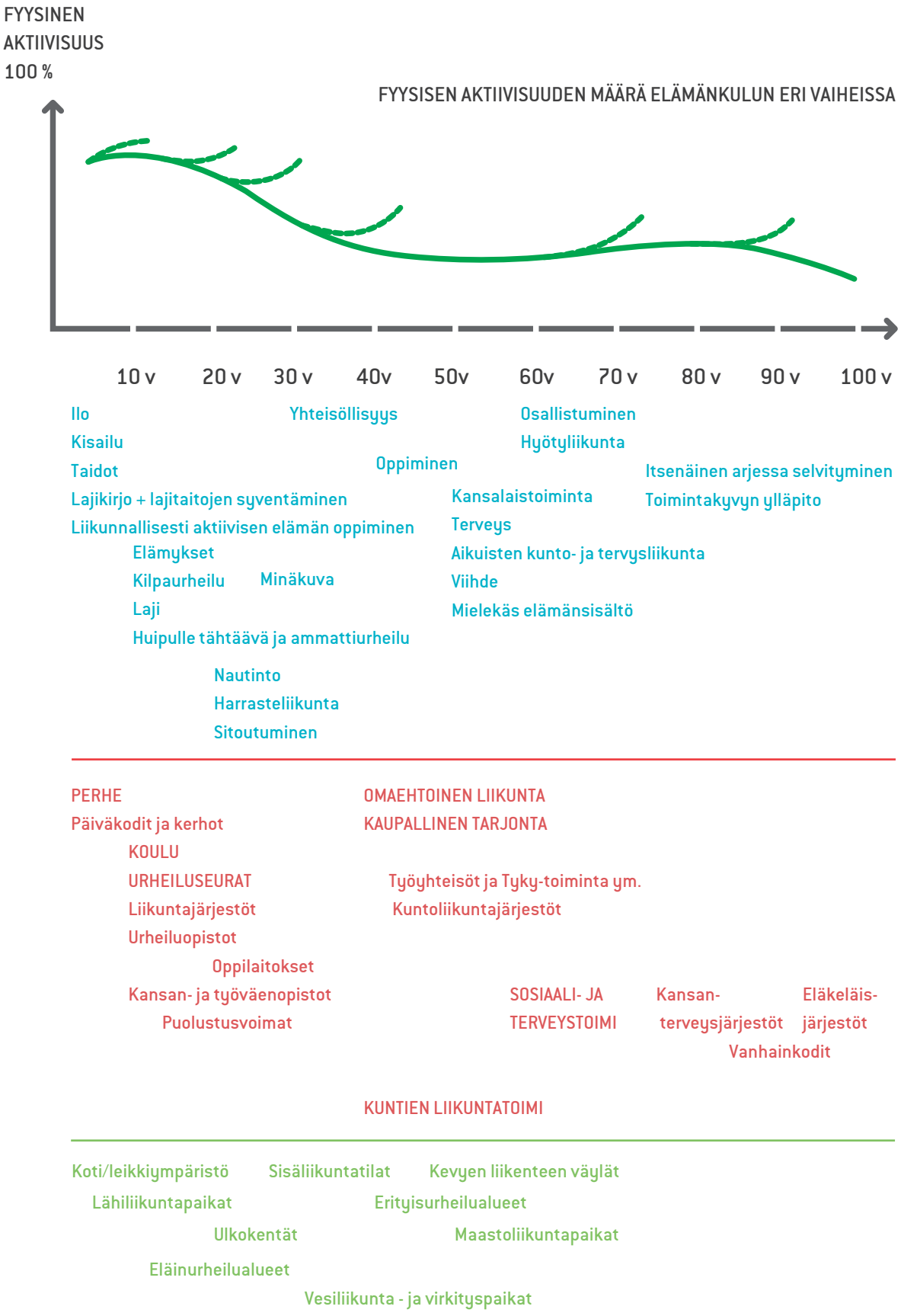

Visio 2020:n kehyksenä on yksilön elämänkulku ja siihen liittyvät motiivit, rakenteet ja olosuhteet.
Lähde: Suomalaisen liikunnan ja urheilun Visio2020. SLU ry.

hyvinvointi- sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan kanssa ja levittää päättäjille tietoa liikunnan mahdollisuuksista kansalaisten terveyden edistämisessä sekä näiden toimien kustannusvaikutuksista. Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä on terveydenedistämisentoimipiste, joka on perustettu Keski-Suomen sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksikköön vuoden 2009 alusta. Yksikön toiminnan tarkoituksena on vahvistaa kansantautien ennaltaehkäisyä maakunnassa sekä yhdenmukaistaa hoito- ja neuvontakäytäntöjä. Yksikön henkilökunta tekee tiivistä yhteistyöstä kuntien eri ammattilaisten kanssa. Yhteistyökumppaneita ovat mm. sosiaali- ja terveystoimi, kunnan päivähoito, opetustoimi, ruokahuolto, liikunta- ja vapaa-aikatoimi jne. Asiantuntijat näkivät liikunta-alan mahdollisuutena sen, että ala pyrkisi pois eriytyneestä roolistaan ja kasvaisi yhteen hyvinvointialan kanssa.

"Työskentelemme kentän ammattilaisten työn tukena ja yhteistyökumppaneina. Tuotamme neuvontamateriaalia, koulutamme, tuemme ryhmäohjauksen käynnistämisessä (esim. elämäntaparyhmät). Olemme mukana myös maakunnallisten hoitoketjujen rakentamistyössä sekä jalkautamme hoitokarttoja yhteistyössä terveysasemien henkilökunnan kanssa. Olemme lisäksi käytettävissä myös erilaisiin kehittämishankkeisiin."

Riitta-Liisa Hasu, KSSHP liikuntakoordinaattori.
Haastattelu 7.9.2011

"Tällä hetkellä toiminta on eriytynyttä ja todellista yhteistyötä kaivataan. Omien reviirien ja resurssien puolustamisesta olisi aika siirtyä aitoon yhteistyöhön, mutta miten? Keski-Suomessa on ainutlaatuinen järjestöareena, jonka kehittämiseen olisi tarvetta ja toimijoilta kaivattaisiin lisää aktiivisuutta."

Anne Astikainen, Järjestöareenan pj.
Haastattelu 16.8.2011

Arki määrittää liikunta-aktiivisuuden, ja elämän epäjatkuvuudet ovat merkityksellisiä liikunnallisen elämäntyylin ylläpidossa.[24] Strategian yhtenä kulmakivenä on ajatus liikunnasta, urheilusta ja kansalaistoiminnasta ihmisen koko elämänkulussa. Tässä luvussa liikunnan harrastamista tarkastellaan yksilön näkökulmasta ja keskiöön on nostettu keskisuomalainen liikkuja ja hänen polkunsa liikkujana.

VAPAA-AJAN LIIKUNNAN HARRASTAMINEN VIIKOSSA

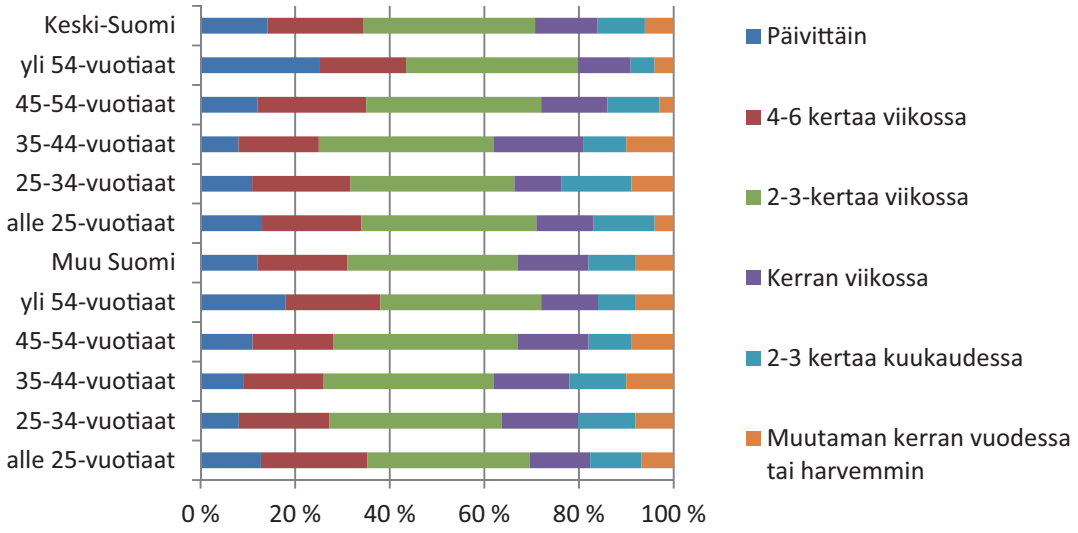

AVTK-tutkimus 2003–2008; Muu Suomi n=18000, Keski-Suomi n=1000

24 Esa Rovio, Likes. Haastattelu.31.8.2011

Lasten ja nuorten liikuntaa Keski-Suomessa

Lähes kaikki lapset harrastavat urheilua tai liikuntaa, ja likimain yhtä suuri osa heistä harrastaa liikuntaa maan eri osissa. Myöskään paikkakuntatyyppi, kaupungit vs. maaseutu, ei aiheuta merkillepantavaa eroa.[25] Koko väestön osalta tyttöjen harrastamista lajeista erityisesti jalkapallo ja tanssi ovat nostaneet suosiotaan kymmenessä vuodessa, kun taas leikki- ja satuliikunnan sekä jumpan suosio on vähentynyt jonkun verran. Tyttöjen kohdalla perinteisesti suositut uinti, ratsastus ja yleisurheilu näyttävät säilyttäneen asemansa.

Poikien harrastamista lajeista jalkapallon suosio on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Salibandy on pitänyt asemansa, kun taas leikki- ja satuliikunnan, luistelun ja jääkiekon suosio on hieman laskenut.[26] Uudet lajit kuten parkour, skeittaus ja BMX-pyöräily, ovat keränneet harrastajia ollen yhä suositumpia lajeja lasten ja nuorten keskuudessa.

Vaikka tutkimusten mukaan lähes kaikki lapset ja nuoret harrastavat liikuntaa, ei tilanne ole aivan niin positiivinen. On huolestuttavaa, että lasten ja nuorten peruskunto on laskenut dramaattisesti viimeisinä vuosina. Samalla heidän liikunnalliset perustaitonsa ovat heikentyneet huomattavasti. Luonnollisen arkiliikkumisen ja siirtymisten sekä pihapelien ja -leikkien väheneminen näkyy lihavuuden, elintapasairauksien sekä jopa tuki- ja liikuntaelinongelmien voimakkaana lisääntymisenä jo lapsuudessa. Tämä on valtakunnallisestikin suuri huolen aihe ja vaatii toimijoilta uusien toimintatapojen omaksumista. Miten saadaan liikuntalajien kipinä uudella tavalla sytytettyä nykynuoreen? Lasten ja nuorten liikunnalla on erittäin suuri kansanterveydellinen vaikutus. Kun lapsi oppii liikunnallisen elämäntavan jo varhain, on liikunnasta nauttiminen ja harrastamaan lähteminen osa normaalia arkea.

”Tekemisen pitää olla mukavaa, ohjauksen/valmennuksen iloista ja kannustavaa. Kavereilla ja ryhmällä on suuri merkitys lapsen viihtymiselle, mikä taas ohjaa pallon takaisin valmentajalle. Valmentajan täytyy pitää ryhmän henkeä yllä, huolehtia siitä ettei ketään syrjitä ja motivoida nuoria saamaan paras osaamisensa esille. Harjoituksissa pitää olla tekemisen meininkiä, joka taas palauttaa keskustelun laatukysymyksiin. Harjoitusten täytyy olla sellaisia, että lapsi kokee kehittyvänsä ja tulee kunnolla hiki. Harjoitusten suunnittelulla ja valmentajan asiantuntemuksella on iso merkitys harjoituksen onnistumisessa. Nuori kyllästyy hyvin nopeasti harjoituksiin, joissa seisoskellaan puolet ajasta.

Aila Ahonen, JKU:n nuorisopäällikkö.
Haastattelu 6.9.2011

”Jos keskisuomalaiset urheiluseurat lopettaisivat toimintansa, katoaisi suuri osa maakunnallista identiteettiä ja asukkaiden harrastusmahdollisuuksista.”

Laura Härkönen, Seurakehittäjä KesLi.
Haastattelu 24.4.2012

Urheiluseuratoiminta

Urheilu on laajin kansalaistoiminnan muoto ja urheiluseurat tekevät varsinaisten lajitaitojen opettamisen lisäksi laajaa kasvatustoimintaa. Keski-Suomessa toimii yli 300 aktiivista urheiluseuraa ja erityisesti joukkueurheilun suosio on vahvassa nousussa. Keski-Suomessa lähes jokaisessa seurassa on tilaa uusille harrastajille ja saman lajin urheiluseuroja on maakunnassa useita. On ilmennyt tarvetta koota yhteen eri lajien harrastusmahdollisuudet kunnittain ns. harrastuskalenteriin. Näin kuntalaisten olisi helppo saada tietoa oman kunnan harrastusmahdollisuuksista ja seurojen vastuu viestinnästä kevenisi.

Lajikirjo on kattava koko maakunnassa, mutta tiettyjen lajien keskittymiäkin löytyy; Keuruu on tunnettu hiihdosta, Äänekoski koripallosta, Pihtipudas lentopallosta ja Hankasalmi suunnistuksesta. Huolestuttavaa on kuitenkin kehitys, missä joka vuosi pieniltä paikkakunnilta häviää aktiivisia urheiluseuroja. Joukkueurheilulajeista esimerkiksi kaukalopallon, jääkiekon ja koripallon seuroja on merkittävästi vähemmillä paikkakunnilla kuin vielä noin 10 vuotta sitten.

25 Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2005 ja 2010. (2011). SLU
26 Suomi, K. et all.(2010) Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo Suomessa – Seurantatutkimus 1998–2009. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.

Jääkiekkoa pelattiin vielä kymmenisen vuotta sitten 13 paikkakunnalla. Nyt luonnonjäällä pelanneet seurat ovat lopettaneet toimintansa Uuraisilla, Petäjävedellä, Hankasalmella, Konnevedellä ja Korpilahdella. Koripallon osalta seuravalikoima on kutistunut vielä enemmän. Nyt aktiivisia koripalloseuroja löytyy Jyväskylän lisäksi vain neljältä paikkakunnalta. Toimintansa ovat lopettaneet mm. Saarijärven, Keuruun ja Laukaan joukkueet. Kaukalopallon seurajoukkuetarjonta on lähes puolittunut noin kymmenen vuoden takaisesta ajasta. Urheiluseurojen kadon taustalla on muun muassa pienentyvät ikäluokat ja toisaalta vetäjien puute. Vanhempien suhtautuminen talkootyöhön on muuttunut, kertoo Keski-Suomen liikunnan seurakehittäjä Laura Härkönen. Nykyään vanhemmat ovat seurojen toiminnassa mukana vain niin kauan kuin oma lapsi lajia harrastaa. Menestyviäkin urheilulajeja on. Jalkapallon suosio on kasvanut jo useita vuosia, ja jalkapalloseura löytyy 20 eri paikkakunnalta. Myös salibandyn harrastajamäärä on kasvussa, vaikka kilpasarjoissa pelaavia joukkueita on niukalti. Lentopallon osalta harrastajamäärät ovat vähentyneet hieman, mutta seurojen määrä ei ole vähentynyt dramaattisesti.

Kausihinnat ovat pysyneet maakunnassa suhteellisen matalina, mutta Jyväskylän alueen seuroissa kustannuksissa on havaittavissa lievää nousua. Harjoitusvuorojen jakoperiaatteet ovat yhteisesti tiedossa ja niistä vastaavat kuntien liikuntatoimet. Vuoroja on kohtuullisen hyvin saatavilla, mutta talvisin kysyntä ei kohtaa tarjontaa. Lasten ja nuorten Keski-Suomi – Maakunnallisen hyvinvointiohjelman mukaisissa tavoitteissa ja toimenpideohjelmissa on esitetty liikunnan osalta, että kunnat mahdollistaisivat alle 18-vuotiaille maksuttomat liikuntatilat. Tämä tavoite toteutuu useissa Keski-Suomen kunnissa. Esimerkiksi Jyväskylässä kaupunki tarjoaa maksuttomat harjoitusvuorot seurojen ohjatuille alle 18-vuotiaiden ryhmille. Erityisliikuntapaikat (jäähalli, uimahalli, Hippos-halli) ovat kuitenkin maksullisia myös lapsille ja nuorille.

Pieni seurojen välinen kilvoittelu nähdään toimintaa piristävänä elementtinä, samalla kuitenkin saman lajin urheiluseurat tekevät jonkin verran yhteistyötä. Tästä esimerkkinä keväällä 2012 Jyväskylän seudulla startannut Junnu-pesisliiga, missä alueen pesäpalloseurat (Kiri, JyPe, Lohi ja Valo) järjestävät vuonna 2000–2006 syntyneille tytöille ja pojille junnupesisliigan. Lajien väliselle yhteisyölle olisi myös tarvetta. Kysymykseen, voisivatko eri lajien seurat tehdä enemmän yhteistyötä, vastaus oli JKU:n nuorisopäällikön Aila Ahosen (haastattelu 6.9.2011) mielestä yksiselitteinen: ”Ehdottomasti voisivat ja pitäisikin puhaltaa yhteen hiileen. Seuroilla on ehkä jonkinlainen kilpailuasetelma, jossa kilpaillaan niistä hyvistä junnuista ja halutaan pitää heidät vain sen lajin parissa, vaikka urheilijan kannalta voisi olla ehkä parempikin mitä monipuolisimmin harjoiteltaisiin. Yhteistyötä olisi varmasti syytä lisätä ja jakaa valmentajien osaamista, sekä tietysti pyrkiä mahdollistamaan esim. kahden lajin harrastaminen. Harjoitusten sovittaminen on tietenkin haastavaa, kun päiviä on vain tietty määrä viikossa, joten siinä pitäisi joustoa löytyä. Urheilijaa voi mielestäni myös ohjata hakeutumaan toisiaan tukeviin lajeihin.”

Vapaaehtoistoiminta on tärkeää liikuntakulttuurin lisäksi myös kansantaloudelle. Suhteellisen pienillä yhteiskunnan panostuksilla on saatu tähän mennessä kansanterveyden kannalta hyviä tuloksia aikaiseksi. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi seurojen toiminta perustuu edelleen suurimmaksi osaksi vapaaehtoisuuteen ja resurssit sekä toiminnan ydin ohjautuu jäsenten liikuttamiseen. Seuran jäsenet tuottavat itse itselleen haluamaansa urheilu- ja liikuntatoimintaa. Keski-Suomessa urheiluseurat ovat pääsääntöisesti yleishyödyllisiä yhdistyksiä jotka elävöittävät ja yhdistävät paikkakunnan asukkaita. Joillain paikkakunnilla seurat hoitavat jopa kunnallisten liikuntapaikkojen ylläpidon.

Muu harrasteliikunta

Seurojen merkitys lasten ja nuorten liikuntaharrastuneisuuden kannalta on merkittävä, mutta on mietittävä muitakin keinoja lasten ja nuorten liikuttamiseen. Seuratoiminnan osalta on kuitenkin huomioitava, että **vain n. 30 % alle 18-vuotiasta harrastaa liikuntaa urheiluseurassa.**[27] Nuorten vapaa-ajasta kilpailevat monet muut toiminnot kuin urheiluharrastukset, mutta toivottavaa olisi kuitenkin jonkinasteisen liikunta-aktiivisuuden säilyminen myös nuoruusvuosina.

27 Jyväskylän seudun liikuntapaikkasuunnitelma. 2010. ISBN 978-952-5847-05-5

Tutkimusten mukaan 15-ikävuoden paikkeilla liikunnan harrastaminen vähenee merkittävästi ja yläkouluikä näyttääkin urheilun näkökulmasta ikävaiheena, jolloin harrastustoiminta muuttaa muotoaan. Harrastajajoukko jakaantuu kahtia, kilpaurheilija suunta tavoitteensa toisaalle kuin harrastelija. Kilpaurheilijalla harjoitteluun kuluu yhä enemmän aikaa, mutta toisaalta loukkaantumiset haittaavat harrastamista ja opintoihin panostaminen rajoittaa ajankäyttöä. Harrastajan näkökulmasta voi olla vaikea löytää urheiluseurasta sopivaa ryhmää, mutta liikunnan harrastamisen jatkaminen tässäkin vaiheessa olisi erittäin suotavaa.

Tässä vaiheessa urheilun positiiviset vaikutukset nuoren minäkuvaan voisivat nousta vahvemmin esiin. Nuorille voisi tarjota liikuntapainotteista kerhotoimintaa, jossa on mukana muutakin nuoria kiinnostavia asioita kuten trendit, muoti, idolit musiikki, meikkaus jne. Nuorille olisi myös hyvä tarjota harrastusmahdollisuuksia liikuntatilojen osalta, esimerkkinä Jyväskylässä käynnissä oleva Liikunta-Laturi-hanke. Innostusta liikkumiseen voi löytyä, mutta heti ei olla valmiita sitoutumaan puolen vuoden harjoitteluun kausimaksuineen. Toiveissa olisikin, että nuorilla olisi mahdollisuus kokeilla eri lajeja ilman sitoutumispakkoa. Muutaman tutustumiskerran jälkeen on helpompi tehdä päätöksiä tuntuuko laji itselle sopivalta ja jos ei niin sitten vain uutta lajia kokeilemaan.

Päiväkoti ja koulu

Jyväskylän seudulla tehdyssä tutkimuksessa kolmevuotiaiden päiväkotilasten kiihtyvyysmittarin mukainen fyysinen aktiivisuus oli pääosin erittäin kevyttä. Yksikään tutkimukseen osallistuvista lapsista ei täyttänyt Varhaiskasvatuksen liikunnan suositusten määrällistä tavoitetta liikkua reippaasti kaksi tuntia päivittäin. Sukupuolen tai arki- ja viikonloppupäivien välillä ei ollut merkitseviä eroja.[28] Omatoiminen liikunnan harrastaminen pelaten ja leikkien on selvästi vähentynyt viime vuosina ja vaikka lapsi ja nuori harrastaisi seuraliikuntaa, saattaa liikunnansuositusten mukainen viikkoliikuntatuntimäärä jäädä reilusti alle suositusten. Etenkin ero harrastavien, hyväkuntoisten lasten ja huonokuntoisten, fyysisesti passiivisien lasten kesken on kasvanut huimasti. Tämä vaikeuttaa muun muassa koululiikuntatuntien toteuttamista.

Päiväkodin ja koulun lähiympäristöllä ja uusilla järjestelyillä voi olla avainasema lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden luonnollisessa lisääntymisessä. Keski-Suomen kunnista Jyväskylä ja Uurainen ovat mukana Liikkuva koulu -hankkeessa, jossa on tarkoituksena lisätä liikuntaa koulupäivien aikana. Pohjanmaan ELY-keskus on lisäksi tukenut hankkeen idean levittämistä muihin kouluihin liikunnallisen kehittämisavustuksen muodossa. On toivottavaa, että Liikkuva koulu -toimintamalli leviäisi kaikkiin alakouluihin Keski-Suomessa ja toiminta jatkuisi varsinaisen hankekauden loputtua. Koululiikuntaliiton Keski-Suomen piirin vastuuhenkilö rehtori Eero Heikkinen Saarijärveltä kertoo, että koululiikuntaliiton pääpainotusalueena ovat tällä hetkellä tapahtumat ja retket. Koululaisia kannustetaan liikkumaan ja nauttimaan, sillä liikunta on muutakin kuin senttejä ja sekunteja. Elämyksellisellä liikuttamisella pyritään luomaan positiivisia liikkumis-

CASE: VITIKKALAN ALAKOULU, JÄMSÄ

Liikuntaan panostaminen vaatii suunnittelua ja joustavuuttakin tarvitaan. Tarvitaan halua tehdä innovaatioita ja luoda omia systeemejä. Esimerkiksi välituntiliikuttajina toimivat 5–6-luokkalaisista kerätty porukka ja erityisjärjestelyillä välituntien pituutta on kasvatettu 30 minuuttiin. Olosuhteiden suunnittelussa ja toteutuksessa yhteistyö kunnan eri toimialojen välillä on tärkeää, koululaisten toiveita ja kuuntelemistakaan ei saa unohtaa. Yhteisteisen vision myötä Vitikkalan koulun pihapiiri onkin hahmottunut liikunnalliseen menoon.

28 Anne Soini et all. Kolmevuotiaiden päiväkotilasten mitattu fyysinen aktiivisuus. Liikunta & Tiede 49 (1), 52–58.

kokemuksia ja tavoittamaan mahdollisimman laajalti lapsia ja nuoria.[29]

Koti

Perheen vaikutus lapsen ja nuoren liikunnanharrastuneisuuteen on merkittävä. Liikuntainnostukseen vaikuttavat monet perheen sisällä tehtävät valinnat kuten ravitsemus, muut harrastukset ja elämänrytmi. Mikäli lapsi syö epäterveellisesti, ei hän jaksa liikkua. Mikäli vapa-aika kuluu pelien parissa, on liikkumaan lähteminen tylsää ja raskasta. Kotona totutaan myös sellaisiin tapoihin, kuten käyttääkö autoa vai pyörää, vietetäänkö aikaa television äärellä vai yhdessä puuhaillen. Kotona opitaan osaksi myös suhtautuminen liikkumiseen ja hyvinvoinnin merkitys; liikunta tulee ymmärtää elämän laadun osatekijänä ja liikunnallisen elämän omaksuminen on sijoitus tulevaisuuteen.

"Jyväskylän yliopiston opiskelijaliikunta tarjoaa paljon erilaista tarjontaa eritasoisille opiskelijoille, eivätkä liikuntataidot ole esteenä liikuntaan osallistumiseen. Myös opintoihin liittyvä liikuntakurssi on ainutlaatuinen ja todella pidetty kurssi. Yliopistoliikunnalla voidaan vielä saada nuoria aikuisia ja miksei vähän vanhempiakin innostumaan liikunnasta."

Anneli Mörä-Leino, Jyväskylän yliopiston liikuntasihteeri. Haastattelu. 9.8.2011.

"Asevelvollisten fyysisessä koulutuksessa painotetaan yksilöllisen ja nousujohteisen peruskoulutuksen periaatteita. Koulutuksen tarkoituksena on edistää varusmiesten sopeutumista asepalvelukseen ja fyysiseen ja henkiseen kuormitukseen sekä kehittää turvallisesti heidän fyysistä suorituskykyään ja perusliikuntataitojaan. Liikunnan käyttäminen rankaisukeinona on ehdottomasti kielletty."

Mikko Viirret, Liikuntavastaava Tikkakosken ilmavoimat. Haastattelu 15.9.2011

Nuorten aikuisten liikunnallinen Keski-Suomi

Pääosin nuorten 19–25 -vuotiaiden aikuisten toimintakyvyn voidaan ajatella olevan hyvä. Tästä ikäryhmästä terveytensä kannalta riittävästi liikkuu 65 %:a[30], mutta huolestuttavana ilmiönä todettakoon alle 19-vuotiaiden nuorten aikuisten vähentynyt liikuntaharrastus.[31] Opiskelu, varusmiespalvelu, työelämään siirtyminen ja perhe asettavat nuorille aikuisille ajankäytöllisiä vaatimuksia, jotka osaltaan vaikuttavat liikunnan harrastamiseen. Tavoitteena on, että nuoret aikuiset ylläpitävät liikunnallista elämäntapaa itsenäistymisen ja opiskeluvaiheen aikana. Liikuntamahdollisuuksien jatkuvuuden turvaaminen vaatii joustavuutta ja matalaa osallistumiskynnystä. Liikunta voi toimia myös voimaannuttavana elementtinä uudessa elämäntilanteessa.

Taulukko. Aikuisten liikunnan harrastus viikossa h/vko (h:min). (Suomi, K. et all. 2010)

	NAINEN 1999	NAINEN 2009	NAISET MUUTOS	MIEHET 1999	MIEHET 2009	MIEHET MUUTOS
18 –19	4:28	3:47	-00:41	5:53	4:00	-1:53
20–29	3:23	3:52	0:29	4:36	4:45	0:09

29 Eero Heikkinen, KLL Keski-Suomen piiri. Haastattelu 30.8.2011

30 Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2005 ja 2010. (2011). SLU

31 Suomi, K et all. (2010) Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo Suomessa – Seurantatutkimus 1998–2009. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.

Huippu-urheilijan Keski-Suomi

Tässä strategiassa tarkastellaan tarkoituksella aikuisvaiheen (18 v. ->) huippu-urheilijan polkua erillisenä omana kokonaisuutenaan. Valtakunnallisessa huippu-urheilun muutostyöryhmässäkin urheilijan polku on jaettu kolmeen eri vaiheeseen: lapsuuteen, valintavaiheeseen ja huippu-urheilu vaiheeseen. Perustyö huippu-urheilun eteen tehdään seuroissa. Menestystä ei rakenneta yksin ja valmentaja-urheilijaparin ympärille rakentuvan verkoston merkitys on suuri. Keski-Suomessa on mahdollisuus valmentautua useissa lajeissa ammattimaisesti kohti maailman huippua.

FAKTA. Suomen aikuisväestöstä 77 % pitää Suomen kansainvälistä urheilumenestystä tärkeänä. Vain 6 % Suomen kansasta ei pidä kansainvälistä menestystä lainkaan tärkeänä. Odotukset ovat suuret ikään ja sukupuoleen katsomatta, eli urheilu on koko kansan juttu. Tärkeimpänä menestystä pidetään yhä hiihdossa (40%), yleisurheilussa (35 %) ja jääkiekossa (34 %).

Liikuntatutkimus 2009–2010: Suomalaiset haluavat huippu-urheilumenestystä.

Keski-Suomen Urheiluakatemia

Huippu-urheilun muutostyöryhmän työ on parhaillaan toimeenpanovaiheessa. Muutostyö on jaettu kolmeen ohjelmaan: urheiluakatemiaohjelmaan, osaamisohjelmaan ja huippuvaiheen ohjelmaan. Tulevaisuudessa akatemiaverkosto on koko urheilijan polun perustukiratkaisu, jonka kautta urheilu ja opiskelu yhdistyvät ja urheilijalle on tarjolla osaava valmennus hyvin saatavilla olevissa olosuhteissa. Urheiluakatemiaverkoston toimintatapa korostaa osaamista ja tiivistää yhteistyötä. Esimerkkinä toimivasta yhteistyöstä on opiskelevien urheilijoiden lisääntyminen maakunnan urheilupainotteisissa oppilaitoksissa. Keski-Suomen Urheiluakatemian toiminnanjohtaja Heli Nieminen kertoo, että Keski-Suomen Urheiluakatemian tulevaisuuden näkymät ovat positiivisen haastavat. Urheiluakatemiassa on tavoitteena lisätä ammattivalmentajien määrää eri lajeissa, saada valmennuksen asiantuntijapalvelut entistä paremmin urheilijoiden käyttöön, kehittää painopistelajien olosuhteita huippu-urheilun vaatimusten mukaisesti sekä kehittää kaikkien toimijoiden välistä yhteistoimintaa dynaamiseksi ja mutkattomaksi. [32]

Vuoden 2010 aikana käynnistettiin Valmennuskeskus -hanke, jonka tavoitteena on rakentaa huippu-urheilun kaupunkivalmennuskeskus Jyväskylään.

Valmennuskeskuksen ydintoimintaa on urheilija -ja valmentajaparin työskentelyedellytysten ja tuloksen tekemisen tukeminen. Sovitun yhteistoiminnan myötä heidän tuekseen on valittavissa noin viidenkymmenen asiantuntijan joukko. Päivittäisharjoittelua ja yksittäisen urheilijan valmennusprosessia tukevan toiminnan lisäksi valmennuskeskus koordinoi tutkittua valmennustietoa ja koulutusta. Jyväskylässä ja muualla maailmassa tuotettu valmennustieto pyritään saamaan aktiiviseen käyttöön päivittäisvalmennuksessa.

Kaupunkivalmennuskeskuksesta Marko Malvela toteaa: ”Muualla Suomessa ei ole vielä olemassa kaupunkivalmennuskeskusta niin tässä olisi kehittämisideaa. Saisimme seudulle valovoimaisia urheilijoita, lajiliitot ohjaisivat tänne valmentajia (osaamista) ja leiritystä (urheilumatkailu). Verkostoitumisella voidaan myös kehittää myös alueen hyvinvointiteknologiaa. On myös huomioitava, että tämä tarjoaisi alueen liikuntapaikoille mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä Hippoksen alue, Laskettelukeskukset, Uimahalli jne.[33] ”

Kaupunkivalmennuskeskus kokeilee siipiään Keski-Suomen Urheiluakatemian suojissa ja on toivottavaa, että toiminta lähtee lentoon. Keski-Suomessa on huipputoimijoita ja toimivalle yhteistyölle on tilausta. Yhteistyön tarve on toki tunnistettu jo aikaisemminkin, mutta nyt on aika miettiä niitä käytännön toimia, millä yhteistyö saadaan toimivaksi. Menestymiseen ei enää riitä pelkkä suomalainen sisu, vaikka sitäkin tarvitaan, vaan kriittiset menestystekijät on tunnistettava ja hyödynnettävä parhaalla mahdollisella tavalla.

32 Heli Nieminen, Toiminnanjohtaja KSURA. Haastattelu 24.1.2012

33 Marko Malvela. Kaupunkivalmennuskeskus. Haastattelu 26.8.2011

Aikuisten liikuntaharrastuneisuus Keski-Suomessa

Aikuiset liikkuvat intensiivisemmin ja useammin kuin koskaan. Liikuntaharrastus on tietoinen elämänhallinnan väline. Tässä asetelmassa menestyvät ne liikuntapaikat ja -lajit, jotka pystytään sovittamaan parhaiten kiireiseen elämänrytmiin. Suomalaisten aikuisten suosituimpia liikuntalajeja ovat kävely, pyöräily ja kuntosaliharjoittelu. Lisäksi juoksu tekee selvästi uutta tulemista.[34]

Liikunnan harrastamisen yleisyydessä ei ole tilastollisesti merkitseviä alueellisia eroja, mutta jonkin verran eroja löytyy ikäryhmien välillä.[35] Erityisesti työikäiset naiset liikkuvat tänä päivänä noin puoli tuntia enemmän viikossa kuin kymmenen vuotta sitten. Liikunnan harrastaminen on yleisempää korkeammin koulutetuilla. Korkeammin koulutettujen työ sisältää yleensä vähemmän fyysisiä elementtejä, joten työn kautta hyötyliikunnan saaminen voi olla vaikeampaa, toisin kuin selkeästi fyysistä työtä tekevillä.[36] Keski-Suomen hyvinvointikyselyn mukaan heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevat harrastavat vähemmän liikuntaa kuin muut. Näin ollen perheen käytettävissä olevilla nettotuloilla on yhteys liikunnan harrastukseen. Keski-Suomen hyvinvointitutkimuksen tuloksista ilmenee, että paremmin ansaitsevat harrastavat liikuntaa jonkin verran enemmän. Nettotuloiltaan ylimpään viidennekseen kuuluvista lähes 60 prosenttia harrasti liikuntaa vähintään kerran viikossa, kun kahdessa alimmassa tuloluokassa olevista noin puolet harrasti liikuntaa yhtä säännöllisesti.[37]

Tulot ja varallisuus voivat ainakin osin rajoittaa liikuntaharrastusmahdollisuuksia. Mikäli pienituloisuus estää tai rajoittaa liikuntaharrastusta, olisi myös hyvää syrjäytymisen ehkäisyä panostaa pienituloisten liikuntamahdollisuuksiin. Keski-Suomen hyvinvointikyselyn tulosten perusteella liikuntaa harrastamattomilla oli selvästi heikommat sosiaaliset lähiverkostot, heikompi luottamus ihmisiin sekä heikompi kokemus omasta henkisestä hyvinvoinnista. Erityisryhmien ja syrjäytymisvaarassa olevien liikuntamahdollisuuksien lisääminen voi ehkäistä myös sosiaalista syrjäytymistä ja henkistä pahoinvointia.

Työpaikkaliikunta

Siirtyminen opiskelumaailmasta työelämään on yksi kriittinen vaihe liikunnan harrastamisen kannalta. Paradoksaalista on, että työpaikkaliikunta avaa liikkumisen mahdollisuuksia laajalle osasta aikuisväestöä, mutta tutkimukset osoittavat, että työelämään siirryttäessä liikunnan harrastaminen vähenee merkittävästi. Työyhteisön tarjoamat liikuntapalvelut voisivat antaa kipinän kunnon ylläpitoon, terveyden vaalimiseen ja pysyvään liikuntaharrastukseen, mutta arjen kiireiden keskellä liikunta jää kuitenkin taka-alalle. On arvioitu, että työpaikkaliikunnan onnistumisen avainasioita

Taulukko. Aikuisten liikunnan harrastus viikossa h/vko (h:min). (Suomi, K. et all. 2010)

	NAINEN 1999	NAINEN 2009	NAISET MUUTOS	MIEHET 1999	MIEHET 2009	MIEHET MUUTOS
30–39	3:10	3:46	0:36	3:21	3:49	0:28
40–49	2:53	3:30	0:37	3:41	3:45	0:04
50–59	2:42	3:15	0:33	3:19	3:07	-0:12
60–69	3:15	3:32	0:17	3:42	4:01	0:19
70–74	3:02	3:59	0:57	3:31	3:15	-0:16
YHTEENSÄ N	3:06 1388	3:36 1096	0:30	3:47 1359	3:50 1096	0:03

34 Liikuntatutkimus 2009–2010: Suomalaiset haluavat huippu-urheilumenestystä.
35 Suomi, K et all.(2010) Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo Suomessa – Seurantatutkimus 1998-2009. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.
36 Siltaniemi, A., Perälahti, A., Eronen, A., Londèn, P. (2007) Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali – ja terveysturvan keskuslitto ry. Helsinki

37 Siltaniemi, A., Perälahti, A., Eronen, A., Londèn, P. (2007) Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali – ja terveysturvan keskuslitto ry. Helsinki

ovat erityisesti mm. liikunnan parempi suunnittelu eli tavoitteiden, keinojen ja mittareiden kirkastaminen, työterveyshuollon valjastaminen liikunnan edistäjäksi ja liikuntakynnyksen madaltaminen useilla pienillä mutta toisiaan täydentävillä teoilla.[38]

> **"Suunnitelma työpaikkaliikunnan osalta puuttuu. Tämä on huono juttu ja siihen olisi hyvä saada muutosta, mutta työkalut uupuvat! Esimerkiksi liikuntapalvelun tarjoajia on todella paljon. Näistä on kuitenkin vaikea poimia sellainen yhteistyökumppani, joka tekee työnsä oikeasti hyvin eikä vain business mielessä. Työpaikkaliikuntaa olisi helpompi toteuttaa, jos olisi suositusmalli työpaikkaliikunnan järjestämisestä."**
>
> Leila Havukainen, Henkilöstöjohtaja Osuuskauppa Keskimaa. Haastattelu. 18.8.2010

Työssä jaksaminen ja työurien pidentäminen on yksi suurista yhteiskunnallisista haasteista ja liikunnalla on mahdollisuus olla ratkaisevassa asemassa haasteen voittamisessa. Henkilöstöliikuntastrategioiden jalkauttaminen yrityksiin olisi oikea askel polulla, kohti liikunnallisempaa työelämää.

Kuntalaisten keskuudessa työyhteisöihin kohdentuu runsaasti odotuksia, mutta näkemykset työyhteisöjen onnistumisesta henkilöstönsä liikuttajana ovat alhaisia verrattuna odotuksiin. Tällä tavalla tarkasteltuna väestön mielestä yritysten tulisi panostaa enemmän henkilöstönsä liikkumiseen ja työhyvinvointiin[39].

Yksityiset liikuntapalvelut ja aikuisten harrasteliikunta

Yksityinen liikuntabisnes lähti viime vuosikymmenellä selvään kasvuun. Yhteiskunnallisesti merkittävä asiakasryhmä on huonosti voivien suomalaisten suuri joukko. Tarvitaan lisää matalan kynnyksen liikuntapaikkoja ja -mahdollisuuksia, sillä nykyiset palvelut ovat lähinnä suunnattu jo paljon liikkuville keski-ikäisille ihmisille. Tällä hetkellä väliinputoajia ovat esimerkiksi eläkkeelle jääneet hyväkuntoiset ns. harmaat pantterit, jotka ovat liian vanhoja trimmatuille kuntosaleille ja liian hyväkuntoisia tuolijumppiin.

Uusia palveluita tarvitaan myös hyvinvoiville maksuhalukkaille ihmisille, jotka vaativat yksilöllistä ja kokonaisvaltaista elämänohjausta. Lajikohtaisesta ohjauksesta ollaan siirtymässä ratkaisukeskeisiin työhyvinvointipalveluihin, holistiseen elämäntapavalmennukseen, jossa liikuntaohjauksen lisäksi annetaan valmennusta ravitsemuksesta uravalintoihin sekä henkilökohtaiseen kehittymiseen. Passion Sports -taitolajit kuten kiipeily, jooga ja kamppailulajit kasvattavat suosiotaan samoin kuin äärimmäiset urheilumuodot oksennuksenmakuisesta crossfit-kuntopiiristä maratoniin ja tuntikausia kestäviin multisport-kilpailuihin tai vaelluksiin äärimmäisissä olosuhteissa. Keski-Suomessakin järjestetään maratoneja ja näistä suurimpana tapahtumana toimii Finlandia Marathon.[40]

CASE KILLERIN LIIKUNTAKESKUS, PETRI PYLÄLÄMÄKI

Killerin Liikuntakeskus on toiminut nyt kohta neljä vuotta. Kävijämäärät ovat lisääntyneet tasaisesti vuositasolla. Yksittäisiä liikuntatapahtumia on tällä hetkellä noin 350 000 kpl ja uusia liikkujia tulee keskimäärin 2,5 henkilöä päivittäin, mikä tarkoittaa huimaa 60 %:n kasvua viime vuodesta. Eniten käyttöä on lisännyt kuntokeskus (ryhmäliikunta ja kuntosali). Valtionapu liikuntahallin rakentamisinvestoinnissa oli olennainen, ilman tukea sitä ei olisi voitu toteuttaa. Omaa rahoitusta emme olisi saaneet riittävästi eikä pankista olisi saatu enempää kuin mitä saatiin.

38 Työpaikkaliikuntabarometri 2009. Suomen kuntoliikuntaliitto ry.
39 Aktiivinen Kunta-barometri 2011
40 Liikunta-alan yrittäjyyden toimenpideohjelma 2020.

Yksityisten yritysten osuus liikuntapalveluiden tuottajina on kasvanut selvästi. Urheiluseurat ovat kehityksessä mukana, mutta vielä varovaisin askelin. Aikuisliikuntaa löytyy useasta Keski-Suomen seurasta (89 %), mutta sen osuus koko seuran toiminnasta on vielä aika pientä. Suurimassa osasta seuroista muutama aikuisryhmä kokoontuu pari kertaa viikossa. Monessa seurassa on pääasiassa keskitytty junioritoimintaan, mutta selvää nostetta aikuisliikunnan puolella kuitenkin on havaittavissa. [41]

On arvioitu, että 2010-luvun aikana seuratoiminta monipuolistuu ja toiminnan laatu ja ammattimainen osaaminen korostuu. Vapaaehtoiset ihmiset ovat myös jatkossa urheiluseuratoiminnan keskeinen resurssi, mutta sitä täydentää entistä enemmän päätoimiset työntekijät. Vapaaehtoisuus ja päätoimisuus eivät ole toisiaan poissulkevia toimintamalleja vaan parhaimmillaan yhdessä seuratoimintaa uudistava ja piristävä asia.

Ikääntyvien liikunta Keski-Suomessa

Ikäihmiset ovat hyvin erilaisia kunnoltaan, terveydentilaltaan ja liikuntatottumuksiltaan. Mikä luo omat haasteensa tämän ikäryhmän haltuunottoon. Mikä luo omat haasteensa tämän ikäryhmän haltuunottoon. Yleisesti voidaan todeta, että senioreiden liikuntaharrastus on kasvanut merkittävästi. Myös seniorit ovat löytäneet kuntokeskukset ja heidän liikunnastaan on entistä intensiivisempää. Seniorikansalaisista 65%:a harrastaa liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa. Suosituimpia lajeja ovat kävelylenkkeily, pyöräily, sauvakävely, hiihto, voimistelu, uinti sekä kuntosaliharjoittelu.[42] Ikääntyvien liikunnan tavoitteena on henkinen vireys, sosiaaliset suhteet ja toimintakyvyn ylläpito. Ikääntyvien liikunnassa huomiota on kiinnitettävä esteettömiin ja turvallisiin liikkumisympäristöihin, ohjattuun liikuntatoimintaan ja aitoon mahdollisuuteen osallistua kansalaistoimintaan.

Liikuntarajoitteisten laitoshoidossa asuvien vanhusten liikkumismahdollisuudet eivät näyttäydy enää niinkään positiivisessa valossa. Vanhusten palvelukodeissa hoitohenkilökunnan resurssit ovat vähenemässä ja jos jostain on karsittava työtä, niin vanhusten ulkoilu jää silloin pois päiväohjelmasta. Vanhusten ulkoilutus asia on ollut valtakunnallisesti esillä, mutta suuria muutoksia ei ole saatu aikaiseksi.

> **"Liikunta on yksi vahvimmista teemoista eläkeliiton toiminnassa! Vuoden toimintakalenteri on suunniteltu niin, että sinne mahtuu monenlaista liikuntaa. Toimintaa pyörittää ja suunnittelee liikuntatoimikunta, vertaisliikuttajilla on merkittävä rooli ja verkostoituminen nähdään käyttämättömänä voimavarana. Nostettiin esiin, että yleisessä palkitsemistilaisuudessa voitaisiin myös antaa tunnustusta aktiiviselle eläkeläiselle. Kaupungissa tilojen puute on ongelmana. Olisi enemmän liikkujia, jos tarjolla olisi isompia maksuttomia tiloja."**
>
> Eeva Karjula, Keski-Suomen eläkeliitto Keski-Suomen piiri ry. Haastattelu. 29.8.2011

> **"Asiasta ei koskaan puhuta liikaa. Poliitikkojen pitäisi enemmän puuttua asiaan ja saada myös jotain aikaiseksi. Omaiset eivät enää paljonkaan osallistu hoitoon tai esim. ulkoiluta omia omaisiaan. On paljon vanhuksia jotka eivät pääse ulos viikkokausiin."**
>
> Anneli Puskala, Vanhusten hoitokodin johtaja. Haastattelu.11.8.2011

2.4 LIIKUNTA-MATKAILU

Liikuntamatkailulla on monta ulottuvuutta ja liikuntamatkailijoiden motiivit ovat erilaisia; yksi hakee matkaltaan luonnonrauhaa, toinen aktiivisia liikuntahetkiä, kolmas kaipaa haasteita ja joku istuu mieluiten vain urheilukatsomossa.

Luontomatkailu

Luonnosta elämyksiä ja kokemuksia hakevalle liikuntamatkailijalle Keski-Suomen puitteet ovat erinomaiset. Keski-Suomi soveltuu hyvin luonnon helmassa tapahtuvaan liikuntamatkailuun. Maakunnassa on muun

41 Seurapuheenjohtajien haastattelu. Marraskuu 2011.

42 Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2005 ja 2010. (2011). SLU

muassa neljä kansallispuistoa ja yksi luonnonpuisto[43]. Matkailijat tulevat Keski-Suomeen pitkälti puhtaiden järvien ja metsien houkuttelemina välittömien luontokokemusten toivossa. Maastoon tehtyjen reittien helppokulkuisuus ja virkistysalueiden saavutettavuus ovat tärkeitä seikkoja, jolloin kaiken ikäisten kynnys lähteä maastoon ulkoilemaan on alhaisempi. Laajat reittikokonaisuudet opasteineen ja oheispalveluin palvelevat matkailijoiden tarpeita. Myös vesiretkeilylle maakunnan vetovoimatekijänä on ladattu toiveita. Vesiretkeilyyn soveltuvia alueita on Päijänteellä neljä ja Keiteleellä kaksi. Osalla alueista on myös kulttuuriympäristöarvoa ja ekologinen vyöhyke.

Esimerkkinä Pohjoisen Keski-Suomen luontoreitistö, joka yhdistää seudun luontoon, kulttuuriin ja esihistoriaan liittyviä tarinoita, nähtävyyksiä ja käyntikohteita, majoituspaikkoja ja muita palvelupisteitä helposti kierrettäväksi ja saavutettavaksi verkostoksi. Reitit palvelevat patikoijia, hiihtäjiä, pyöräilijöitä, sauvakävelijöitä sekä ratsastuksen ja melonnan harrastajia. Ennestään olemassa olevia reittien laatutasoa on parannettu ja lisäksi on rakennettu mm. uusia yhdysreittejä. Reitistön painettua karttaa voi tilata "kartan tilaus" -palkin kautta. Vastaavan alueen kattavaan nettikarttapalveluun pääsee "luontoreittihaku ja karttapalvelu" -palkin kautta. Mielenkiintoisena yksityiskohtana on nettikarttapalvelu, jossa voi tutustua myös reitin varrella oleviin tarinoihin ja kohteisiin. Peuran Polku on 115 km mittainen retkeilyreitistö Pohjois-Pohjanmaalta Keski-Suomen puolelle, Suomenselän karulla vedenjakajaseudulla. Kulkeminen on vapaata ja merkitty polku on Suomen pisin retkeilyreitti.

Liikuntamatkailukeskukset

Yhtenä tulevaisuuden trendinä on arvioitu olevan hyvinvointimatkailun merkityksen korostuminen ja toiminnan kohdistuminen nykyistä enemmän erilaisiin virkistyskeskuksiin. Taustatekijänä on väestörakenteen muutos, suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle sekä perherakenteessa tapahtuvat muutokset.[44] Keski-Suomessa on jo nyt lähdetty kehittämään ja laajentamaan lomakeskuksia liikuntamatkailun suuntaan. Liikuntapainotteista lomaa hakevalle matkailijalle Keski-Suomi tarjoaa useita vaihtoehtoja esimerkiksi Keuruun Keurusselkä, Laukaan Peurunka, Muuramen Riihivuori, Jyväskylän Laajavuori, Saarijärven Summassaari, Jämsän Himos ja Hankasalmen Häkärinteet.

Keski-Suomen liikuntaan ja urheiluun liittyy useita mielenkiintoisia kulttuurihistoriallisia tapahtumia. Maakunnan matkailun kehittymisen kannalta olisi arvoista valjastaa nämä tarinat maakunnan matkailun vetovoimatekijäksi. Pesäpallon kehittyminen juontaa juurensa Jyväskylästä: "Maailman ensimmäinen pesäpallo-ottelu pelattiin Tahko Pihkalan johdolla Jyväskylän Lyseon pihalla". Peurungassa mielenkiintoista historiaa on kirjoitettu presidentti Kekkosen toimesta ja Pihtiputaan keihäskarnevaaleilla on saunotettu useita arvokisamitalisteja.

Urheilutapahtumat

Urheilutapahtumat ovat perinteinen liikuntamatkailun muoto. Keskisuomalaiset urheiluseurat järjestävät viikoittain useita kilpailutapahtumia ja ne keräävät satoja ja jopa tuhansia osallistujia.

CASE PEURUNKA

Jyväskylän yliopiston ja Kuntoutumis- ja liikuntasäätiö Peurungan yhteistyöstä on käynnissä oleva tutkimus liikunta-, kuntoutus- ja terveysmatkailusta Peurungassa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Peurungan asiakkaiden käsityksiä, kokemuksia ja odotuksia Peurungan palveluista sekä arvioida, miten Peurungan henkilöstö on sitoutunut tarjoamaan asiakkailleen korkeatasoisia matkailupalveluja. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää ja parantaa Peurungan palveluja sekä arvioida liikunta-, kuntoutus- ja terveyspalvelujen tulevaisuuden merkitystä suomalaisessa matkailutarjonnassa.

43 www.luontoon.fi

44 Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan raportteja 212.

Suomessa järjestetään jo legendoiksikin nousseita tapahtumia kuten Pihtiputaan keihäskarnevaalit ja potkukelkkailun MM-kilpailut Multialla. Suurin vuosittain järjestettävä tapahtuma on Jyväskylässä ajettava ralliautoilun MM-sarjan osakilpailu. Se on pidetty yhtäjaksoisesti vuodesta 1951 asti.

Matkailun yhdistäminen ja itsensä ylittämisen yhdistäminen on kasvava tapahtumamatkailun muoto ja tämä näkyy muun muassa Maraton-matkojen suosion nousussa. Keski-Suomen juoksutapahtumista eniten maratoonareita kerää Jyväskylän rantaraitille sijoittuva Finlandia Marathon. Maakunnassa on myös pienempiä hyvin omintakeisia urheilutapahtumia. Esimerkkinä mainittakoon Sarvenperän-saunamaraton ja Kiimasen Savulenkki Saarijärven maalaismaisemissa.

Tapahtumat ovat tärkeitä ja niitä tarvitaan jatkossakin. Tapahtumien menestymisen perusedellytyksiä ovat asianmukaiset olosuhteet, reitistöt ja suorituspaikat. Uusien suurtapahtumien liikkeellelähdön edellytyksenä on ns. kolmikannan aikaansaaminen, jossa tahoina ovat kunta/kunnat/maakunta, paikalliset järjestäjätahot ja yrityskumppanit. Uusien toimijaryhmien mukaan saaminen ja vapaaehtoistoimijoiden motivaation ylläpitäminen ja palkitseminen ovat ensiarvoisen tärkeitä menestystekijöitä, jotta tapahtumia ylipäätään pystytään järjestämään.

Tavoitteena on jatkossakin luoda maakuntaan suurtapahtumia ja liikuntapalveluja, jotka sopivat laajalle asiakasryhmälle, motivoivat keskisuomalaisia liikkumaan ja tuovat sekä kotimaisia että ulkomaisia matkailijoita Keski-Suomeen. Tavoitteena on vahvistaa liikuntamatkailutapahtumien, muiden liikuntapalvelujen ja luonnon virkistyskäytön osuutta Keski-Suomen vetovoimatekijänä.

"Kyllähän se siitä kotiseuturakkaudesta lähti, että kyllähän se oli aika luontevaa, ku Keski-Suomessa asu, niin jos jotakin seuraa kannusti niin se oli Jyp. Vaikka nyt oon asunu Vantaalla jo pitempään niin ei tulis ikinä mieleenkään vaihtaa sitä seuraa, et kyllä ku se on kerran valittu niin se pitää. Sieltä lapsuudesta se juontaa juurensa, että sen verran on keski-suomalaista verta, ett kyllä se on Jyppi mikä pitää."

Kimmo Mäkelä. Pro Gradu -tutkielma 2012, Jyväskylän yliopisto

Fanikulttuuri

Ihmisellä on tapana sosiaalistua ympäröivään kulttuuriin, kansakuntaan, kotipaikkakuntaan ja kaveripiiriin. Kotipaikka ja kotiseutu ovatkin varmasti suurimpia syitä suosikkijoukkueen valinnassa. Esimerkiksi Jyp-faniuden synnyssä yhteinen nimittäjä on suhde Jyväskylään ja keskisuomalaisuuteen.

Faniudelle tyypillisiä ominaisuuksia ovat mm. fanien tapa omaksua erilaisia tekstejä ja käyttää niitä omissa sosiaalisissa konteksteissaan, kuten keskusteluissa. Fanius nähdään siis laajempana asiana, kuin pelkästään television katseluna, siihen liitetään myös fanituotteiden keräily ja tapaamiset muiden fanien kanssa.

2.5 OSAAMINEN

Keski-Suomessa on monipuolinen liikunta-alan koulutustarjonta. Merkittävimmät näistä maan ainoa liikuntatieteellinen tiedekunta (Jyväskylän yliopisto) ja Sport Business School (Jyväskylän ammattikorkeakoulu). Evankelisessa Opistossa on yhden lukukauden mittainen liikuntalinja, mikä antaa valmiuksia ja korvaavuuksia jatko-opiskeluun ja oppilaitosten pääsykokeisiin sekä liikuntaryhmien ohjaamiseen. Jyväskylän Alkio-opistossa on tarjolla terveysliikunnan koulutusohjelma, minkä tavoitteena on antaa valmiuksia liikunnan sekä sosiaali- ja terveys- ja kasvatusalojen opintoihin yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Jämsän ammattiopisto, Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus, Jyväskylän ammattiopisto ja Voionmaan urheilulukio toimivat nuoren urheilijan uran ja opiskelun mahdollistajana. Keski-Suomen Urheiluakatemia toimii yhteistyössä oppilaitosten kanssa ja luo mahdollisuuksia opiskelun ja urheilun sujuvalle yhdistämiselle.

Keski-Suomen Liikunta toteuttaa vuosittain järjestökoulutuksia ja seurojen tai seuraryhmittymien toiminnan kehittämiskoulutuksia. Vuosittain

koulutuksiin osallistuu noin 600 seuratoimijaa eri puolilta Keski-Suomea. Urheiluseurat ovat omien lajiensa alueellisia asiantuntijatahoja ja urheiluseurojen rooli lajitaitojen opettajana, tuomari- ja ohjaajakoulutuksen järjestämisessä on todella merkittävä.

Keski-Suomessa huippu-urheilun tutkimus on kansainvälistä tasoa. Jyväskylän yliopiston Liikunta ja terveystieteiden tiedekunta ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU tuottavat jatkuvasti tietoa huippu-urheilun tarpeisiin. KIHU on perustettu edistämään suomalaista kilpa- ja huippu-urheilun soveltavaa tutkimusta ja parantamaan sen hyväksikäyttöä käytännön valmennuksessa.[45]

Huippu-urheilijan ja KIHUn välinen yhteistyö vaatii yleensä väliin kolmannen osapuolen, mikä yleensä on lajiliitto. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa maakunnassa harjoittelevat huipulle tähtäävät nuoret urheilijat ja aikuiset huiput osaisivat käyttää suoraan KIHUn palveluksia ja pystyisivät hyödyntämään tieteellistä tutkimustietoa päivittäisharjoittelussaan. Tästä esimerkkinä palautumisen seuranta, laktaattianalyysit ja monet muut harjoittelua tukevat tutkimukset. LIKES[46]-tutkimuskeskus tekee monitieteistä tutkimusta yhdessä yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa. Tieteellisen tutkimustyön keskeisin rahoittaja on opetus- ja kulttuuriministeriö.

45 www.kihu.fi

46 www.likes.fi

3 KESKI-SUOMEN LIIKUNNAN JA URHEILUN VISIOT

VISIO 1. HYVÄÄ FIILISTÄ JA ITSENSÄ VOITTAMISTA (Toimenpiteet 1–6)

”Keskisuomalaiset ovat aktiivisia, hakevat elämyksiä ja voivat hyvin. Maakunnan liikuntatarjonta kattaa eri ikäryhmät ja tarjoaa monipuolisesti liikuntaa erilaisiin tarpeisiin. Toimintaan on helppo tulla mukaan, eivätkä liikuntataidot ole esteenä osallistumiselle. Maakunnassa toimitaan hyvässä yhteistyössä yli perinteisten sektorirajojen. Keski-Suomi on liikunta- ja urheilutoiminnassaan edelläkävijän maineessa.”

VISIO 2. OLOSUHTEISTA POTKUA LIIKUNTAAN (Toimenpiteet 7–9)

”Keski-Suomi tunnetaan liikuntamyönteisestä maankäytönsuunnittelusta. Maakunnan liikuntaolosuhteet houkuttelevat liikkumaan; kevyenliikenteenväylät ovat ahkerassa käytössä ja lähiliikuntapaikoilta kuuluu kisailun ja leikin ääniä. Virkistysalueverkostot ovat eheät ja tarjolla on vaativia reittejä sekä helppokulkuisia osuuksia. Hippos-Kampus alue on valtakunnallisesti merkittävä huippu-urheilun valmennus ja tutkimuskeskus, joka palvelee myös monipuolisesti harrasteliikuntaa.”

VISIO 3. MENESTYSTARINOITA JA TÄHTIHETKIÄ (Toimenpiteet 10–11)

”Liikunnan ja urheilun rooli maakunnan vetovoimatekijänä on vahva. Keski-Suomi houkuttelee puoleensa liikunnan huippuammattilaisia ja liikuntakoulutus sekä tutkimus ovat laadukasta ja tuloksellista. Omintakeiset urheilutapahtumat vetävät puoleensa kasvavaa, uskollista kannattajajoukkoa ja liikuntamatkailuyritykset houkuttelevat matkailijoita tarjoamalla kiinnostavia palveluita.”

VISIO 4. LIIKUNNAN ÄÄNI KUULUVIIN (Toimenpiteet 12–14)

”Liikunnan ja urheilun tarpeet huomioidaan laajaalaisesti päätöksenteossa ja eri toimijat ovat sitoutuneet edistämään liikunnallisia tavoitteita. Liikunnan ja urheilun vahva asema maakunnan kehittämisessä näkyy ja kuuluu - Liikunta puhuttelee keskisuomalaisia.”

4 TOIMENPITEET

Finlandia Marathon 2010. Kuva: Keski-Suomen Liikunta.

1) **Järjestetään lasten ja nuorten arkipäivät fyysisesti aktiivisiksi.** Keski-Suomen päiväkodeissa ja kouluissa sovelletaan varhaiskasvatuksen liikunnan suosituksia ja tuetaan lasten ja nuorten kehitystä liikunnan ja leikin avulla. Tämä takaa sen, että päiväkodit ja koulut antavat lapsille ja nuorille liikunnallisia kokemuksia ja liikunnallinen toimintakulttuuri on osana kerho- ja koulupäivää.

Toimijatahot: Päiväkoti, Koulu, Koululiikuntaliitto, Keski-Suomen Liikunta, Kansalaisjärjestöt, ELY-keskus, LIKES

2) **Panostetaan liikuttavaan työelämään.** Tukemalla kohdistettuja työpaikkaliikuntahankkeita ja haastamalla työyhteisöt liikkumaan otamme askeleen lähemmäs kohti aktiivisempaa arkea. Varmistetaan, että Keski-Suomen yritykset ovat tietoisia työpaikkaliikunnan merkityksestä ja autetaan yrityksiä henkilöstöliikuntastrategioiden tekemisessä.

Toimijatahot: Yritykset, Keski-Suomen liitto, Keski-Suomen Liikunta, LIKES

3) **Huolehditaan ikääntyvien liikuntamahdollisuuksista.** Ikääntyvien liikunnassa huomiota on kiinnitettävä esteettömiin ja turvallisiin liikkumisympäristöihin. Varmistetaan, että tarjolla on monipuolisesti ikääntyville suunnattua liikuntatoimintaa (seniorikuntasaliohjaajat ja seniorikortit) ja edullisia salivuoroja. Järjestetään vanhusten palvelutaloihin vertaisohjaajatoimintaa eri yhteisöjen toimesta.

Toimijatahot: Seurat, eläkeläisjärjestöt, kunnat, Keski-Suomen Liikunta

4) **Madalletaan liikuntatoimintaan osallistumiskynnystä tekemällä liikunta houkuttelevaksi.** Tarjotaan riittämättömästi liikkuville heidän itsensä näköistä liikuntaa ja varmistetaan myös pienituloisten mahdollisuus osallistua liikuntaan. Edulliset käyttömaksut lisäävät liikuntapalveluiden käyttöä ja tukee omaehtoista liikkumista. Luomalla uudenlaisia liikuntapainotteisia ryhmiä ja kehittämällä vertaistukitoimintaa voimme tarjota monipuolisesti liikuttavia elämyksiä. Varmistetaan asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa lähialueen liikkumisolosuhteiden kehittämiseen.

Toimijatahot: Yliopisto, Ammattikorkeakoulu, Seu-

rat, Kunnat, Kansalaisjärjestöt (Eläkeliitto, MLL, Työttömienyhdistys), ELY-keskus, LIKES, KSSHP

5) **Panostetaan seuratoiminnan laatuun. Urheiluseurat ovat maakunnan urheilun kivijalka.** Seuratoiminnan laatu ja volyymi varmistavat keskisuomalaisen urheilun menestyksen ja näkyvyyden kansallisesti. Lisäksi seuratoiminta muokkaa paikallista yhteisöllisyyttä ja vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin. Varmistetaan urheiluseurojen toimintamahdollisuudet ja osaaminen jatkossakin. Selvitetään Keski-Suomen seuratoiminnan rakenteet ja resurssit. Kehitetään paikallista yhteistyötä kansalaisjärjestöjen, yritysten ja kunnan kanssa. Verkostoyhteistyön toimiessa kaikki voittavat, eikä kukaan jää yksin. Pitämällä huolen siitä, että vapaaehtoistyö on mielekästä ja palkitsevaa varmistetaan vapaaehtoistyön jatkuvuus.

Toimijatahot: Kunnat, Seurat, Keski-Suomen Liikunta, muut liikuntajärjestöt

6) **Turvataan lasten ja nuorten monipuoliset harrastemahdollisuudet.** Pitämällä harrastemaksut kurissa tarjoamme kaikille lapsille mahdollisuuden kokea liikunnan riemu. Kehitellään malleja joissa lapset pääsevät kokeilemaan eri lajeja yhdellä maksulla. Nostetaan urheiluseurojen avustukset nykyisestä 3 euroa/asukas lähemmäksi maan keskitasoa 9 euroa/asukas.

Toimijatahot: Seurat, Keski-Suomen Liikunta, muut liikuntajärjestöt, Kunnat

7) **Elinympäristö aktivoi liikkumaan.** Suunnataan resursseja päivittäisen elinympäristön muokkaamiseen (lähivirkistysalueet, -reitit ja kevyen liikenteen väylät) eri-ikäisiä liikkumaan aktivoivaksi. Hyväkuntoiset kevyenliikenteenväylät edesauttavat sekä hyöty- että arkiliikuntaa (erityisesti talviaikaan lumiauraus, liukkauden esto). Tavoitteena työmatkansa täysin moottoriajoneuvolla kulkevien määrän väheneminen alle 50 %:n vuoteen 2020 mennessä.

Toimijatahot: Kunnat, asukasyhdistykset, seurat, ELY-keskus

8) **Turvataan riittävät resurssit.** Varmistetaan, että talous- ja henkilöstöresurssit tukevat liikuntapalveluiden ja olosuhteiden edistämistä. Huolehditaan, että olosuhteiden ylläpitoon ja investointeihin varataan riittävästi resursseja. Pitkäjänteisellä ja laajakatseisella suunnittelulla pyritään varmistamaan jatkuva liikuntapaikkarakentamisprosessi. Suhtaudutaan innovatiivisesti erilaisiin rahoituslähteisiin ja huomioidaan yksityinen sektori palveluiden täydentäjänä, ei julkisen liikuntatoimen kilpailijana. Selvitetään kansalaisjärjestöjen ja kyläyhdistysten mahdollisuus olla mukana lähiliikuntapaikkojen hoitamisessa. Perustetaan Keski-Suomen virkistysalueyhdistys turvaamaan maakunnan virkistysalueiden kehittäminen.

Toimijatahot: Kunnat, ELY-keskus, Keski-Suomen liitto

9) **Liikuntamyönteistä maankäytönsuunnittelua.** Virkistysalueiden turvaaminen yhdyskuntasuunnittelussa lisää maakunnan vetovoimaisuutta ja asukkaiden viihtyvyyttä. Huolehditaan, että uusia asuinalueita rakennettaessa alueen liikuntapaikat ja leikkipuistot rakennettaisiin samaan aikaan. Maakunnassa on omaleimainen ulkoilureitistökokonaisuus, sen säilyttäminen ja edelleen kehittäminen antaa keskisuomalaisille erittäin hyvät puitteet ulkona liikkumiseen. Tavoitteena, että Keski-Suomi tunnetaan liikuntamyönteisestä maankäytönsuunnittelusta vuoteen 2020 mennessä.

Toimijatahot: Kunnat (erityisesti kaavoitusosasto), Keski-Suomen liitto

10) **Kehitetään kilpa- ja huippu-urheilua.** Keski-Suomi on kansallisesti merkittävä huippu-urheilun keskus ja sillä on mahdollisuus nousta myös kansainvälisesti tunnustetuksi huippu-urheilun keskittymäksi. Jyväskylän Hippos-Kampus alue mahdollistaa yhtenäisen huippuvalmentautumisen kokonaisuuden, jossa yhdistyisivät valmentautumisen lisäksi huippu-urheilun suunnitelmallinen kehittäminen, koulutus, tutkimus ja asiantuntijapalvelut. Kehittämisen tueksi tarvitaan kilpa- ja huippu-urheilun toimenpideohjelma. Luodaan mahdollisuudet huippu-urheilijoiden, valmentajien ja asiantuntijoiden rekrytoimiseksi Jyvässeudulle.

Toimijatahot: KIHU, Keski-Suomen Liikunta, Kunnat, KSURA, Seurat

11) Osaamisen suuntaaminen koko maakuntaan. Vahvistetaan koko maakunnan kilpailukykyä tavoittelemalla seudulle vetovoimaisia urheilijoita, osaavia valmentajia ja innovatiivisia tutkijoita. Kokoamalla liikunta-alan osaajat yhteen (Yliopisto, AMK, KIHU, LIKES, KSSHP) on mahdollisuus luoda ainutlaatuista verkostoitumista liikunnan saralla. Järjestetään liikunta-alan ammattilaisille ja liikuntaseuroille ja -järjestöille liiketoimintaosaamista vahvistavaa valmennusta ja koulutusta. Koulutuksen ja tutkimuksen osaaminen ja kansainvälisyys on syytä ohjata tavoitteellisesti myös oman maakunnan käyttöön.

Toimijatahot: Yliopisto, AMK, KIHU, LIKES, KSSHP

12) Panostetaan liikuntamatkailuun. Keski-Suomen puitteet liikuntamatkailun kehittämiseen ovat erinomaiset ja maakuntaan on jo nyt syntynyt liikuntapainotteisia matkailuyrityksiä. Vetovoimaisilla urheilutapahtumilla ja maakunnallisilla tempauksilla tarjotaan urheilullisia elämyksiä. Maakuntaan tavoitellaan aktiivisesti lisää urheilutapahtumia esim. yleisurheilun eliittikilpailut. Tavoitteena on jatkossakin vahvistaa liikuntamatkailutapahtumien, muiden liikuntapalvelujen ja luonnon virkistyskäytön osuutta Keski-Suomen vetovoimatekijänä.

Toimijatahot: Yritykset, Yliopisto, AMK, Kunnat, Keski-Suomen liitto, Seurat

13) Liikkumisen tärkeys näkyy päätöksenteossa. Varmistetaan, että päättäjät ovat tietoisia suosituksista liikunnan edistämiseksi ja perustelut liikuntaan panostamisesta ovat tiedossa. Liikuntapalveluiden kehittäminen ja terveys- ja arkiliikunnan edistäminen tulee kirjata Keski-Suomen kuntien kuntastrategioihin. Tavoitteena on, että Keski-Suomen kunnissa on terveysliikunnan toimenpideohjelmat vuoteen 2015 mennessä ja liikuntavaikutusten arviointi sisältyy hanke-, toimenpide ja kaavasuunnitelmiin.

Toimijatahot: Kunnat, Keski-Suomen liitto, poliittiset puolueet

14) Keski-Suomen Liikuntapäivä. Monipuolisen maakunnan liikuntakulttuurin esille nostamiseksi esitetään Keski-Suomen liikuntapäivää. Liikuntapäivän ideana on nostaa esille maakunnan monipuolista liikuntatoimintaa, mitä keskisuomalaiset yritykset, järjestöt ja kunnat tuottavat keskisuomalaisten ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Samalla päivän aikana kannustetaan perheitä liikkumaan yhdessä.

Miten tästä eteenpäin?

Miten varmistamme toimenpiteiden toteutumisen ja tavoitteiden muuttumisen todeksi? Strategian toteutuminen edellyttää innostavaa visiota ja yhteistä sitoutumista sen saavuttamiseksi. Keskisuomalaisen liikunnan ja urheilun kentällä on paljon valioluokan pelaajia. Haasteena on, miten saamme nämä maakunnan eri toimijat pelaamaan kohti yhteistä maalia? Kun haluamme saada todellista muutosta aikaiseksi, tavoitteen on oltava niin merkittävä ja kattava, että jokainen toimija näkee kentällä oman paikkansa ja tunnistaa omat vahvuutensa sen saavuttamisessa.

Onnistuneen toimeenpanon ja toimenpiteiden jalkauttamisen edellytyksenä tarvitaan seuraavaa toimenpidettä:

15) Keski-Suomi – liikunnan ja urheilun huippumaakunta -kehittämishanke. Saadaksemme todellista vaikuttavuutta aikaiseksi, maakuntaan tarvitaan kattava liikunnan ja urheilun toimenpideohjelma, mikä pitää sisällään käytännön tekemistä, vaikuttavuusarviointia ja dokumentointia. Hankkeessa etsitään pysyviä keskisuomalaisten terveyttä edistäviä ratkaisuja ja haetaan uusia toimintamalleja tukemaan lasten ja nuorten sekä aikuisten säännöllistä liikkumista. Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia toimii erinomaisena pohjana jatkotoimenpiteelle.

5 LIITTEET

Haastattelut

PÄIVÄ	NIMI	ASEMA
6.9.2011	Ahonen Aila	Nuorisopäällikkö, Jyväskylän Kenttäurheilijat
16.8.2011	Astikainen Anne	Keski-Suomen Järjestöareena
23.8.2011	Auvinen Markku	Vapaa-aikatoimenjohtaja. Äänekoski
22.3.2012	Halinen Ilkka	Kaupunginarkkitehti, Jyväskylä
7.9.2011	Hasu Riitta-Liisa	Liikuntakoordinaattori, KSSHP
18.8.2011	Havukainen Leila	Henkilöstöpäällikkö, Keskimaan Osuuskauppa
30.8.2011	Heikkinen Eero	Liikuntavastaava, KLL:n Keski-Suomen alue
19.8.2011	Hietajärvi Eira	Rehtori, Jämsän Vitikkalan koulu
8.8.2011	Härkönen Laura	Seuratoiminnan kehittäjä, Keski-Suomen Liikunta
30.8.2011	Itkonen Hannu	Tutkija, Jyväskylän yliopisto Liikuntasosiologia
29.8.2011	Karjula Eeva	Toiminnanjohtaja, Keski-Suomen eläkeliitto Keski-Suomen piiri ry
25.1.2012	Karimäki Ari	Vastuualuejohtaja, Jyväskylän kaupunki
26.9.2011	Komulainen Jyrki	KKI-projekti, LIKES
20.1.2011	Kosonen Hanna	Digers ry
26.8.2011	Malvela Marko	Kaupunkivalmennuskeskus
22.8.2011	Matinlassi Ari	Piirijohtaja, Suomen Palloliitto, Kes-Suomen piiri ry
9.8.2011	Mörä-Leino Anneli	Liikuntasihteeri, Jyväskylän yliopisto
24.1.2011	Nieminen Heli	Toiminnanjohtaja, KSURA
9.8.2011	Peltola Heli	Vapaa-aikapäällikkö, Keuruu
11.8.2011	Puskala Anneli	Vanhainkodinjohtaja, Jyväskylä
10.8.2011	Pykälämäki Petri	Osakas, Killerin Liikuntakeskus
10.8.2011	Rasku Risto	Sport Business School , Jyväskylän Ammattikorkeakoulu
20.9.2011	Ristaniemi Olli	Suunnittelujohtaja, Keski-Suomen Liitto
31.8.2011	Rovio Esa	Tutkija, LIKES
15.8.2011	Sjöholm Satu	Sivistystoimentarkastaja, ELY-keskus
27.3.2012	Suomi Kimmo	Tohtori, Liikuntasuunnittelu
21.7.2011	Valkonen Reino	Liikuntasihteeri, Hankasalmi
19.9.2011	Vallinkoski Mervi	Maisema-arkkitehti, Jyväskylän Kaupunki
12.3.2012	Vasankari Tommi	UKK-instituutti
8.8.2011	Vatanen Jouni	Lasten ja nuorten liikunnankehittäjä, Keski-Suomen Liikunta
21.3.2012	Vehmas Hanna	Tohtori, Liikuntamatkailu
15.9.2011	Viirret Mikko	Liikuntavastaava, Tikkakosken Ilmavoimat
6.2.2011	Virta Seppo	Peurunka
20.2.2012	Vuori Mika	TEAViisari, THL

Teetetyt kyselyt
Kuntakysely
Aikuisliikunnan seurakysely
Taustatietoja saatu: Juha Heikkala, SLU

Kartta 1. Asuinpaikan etäisyys liikuntapalveluista Keski-Suomessa

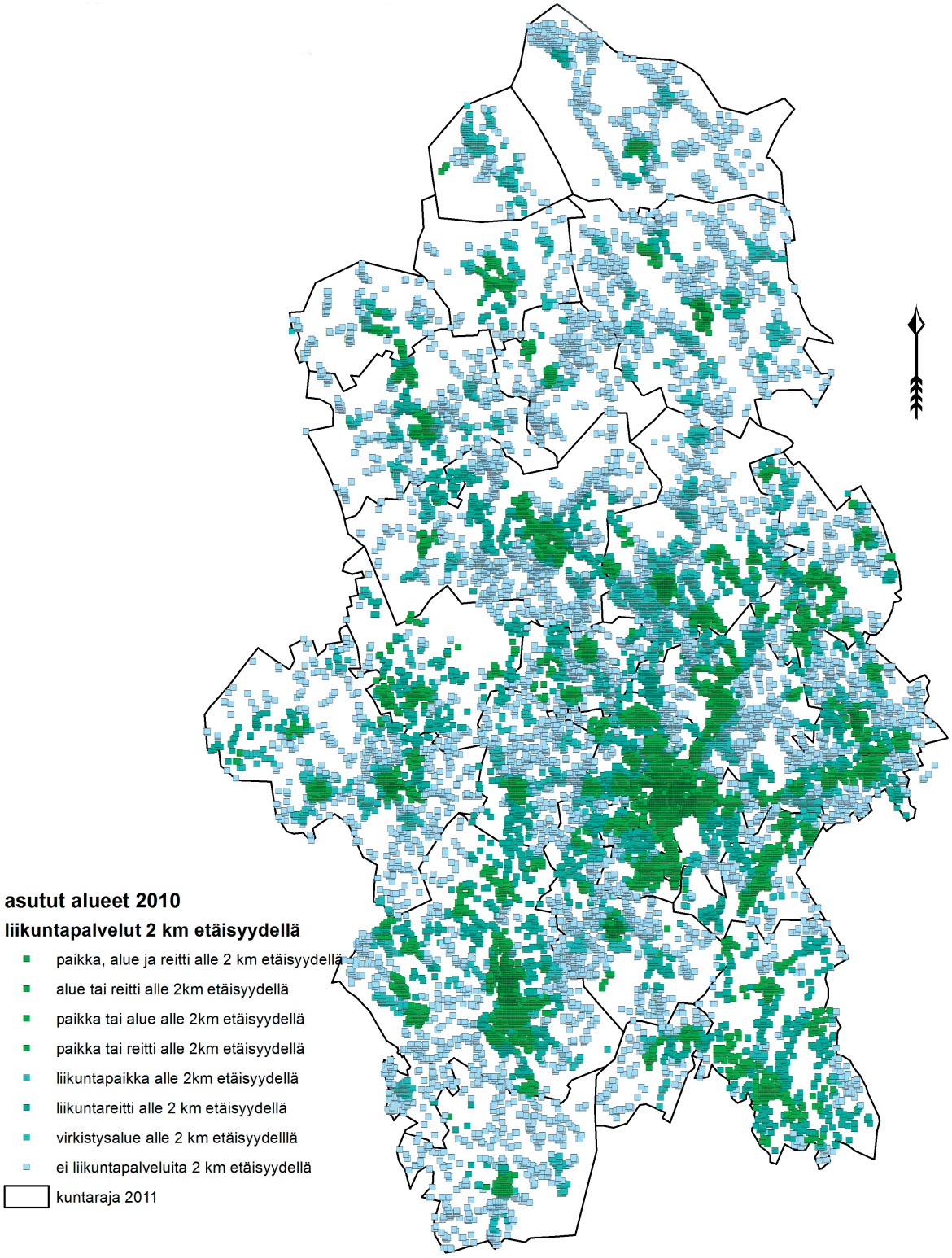

Liikuntapaikat: Lipas- järjestelmä 9 / 2011, Jyväskylän yliopisto
Kuntarajat: Maanmittauslaitoksen ilmaisaineistot 2011.
Väestötiedot YKR@SYKE ja Tilastokeskus.

Kartta 2. Liikuntapaikat Keski-Suomessa 2011

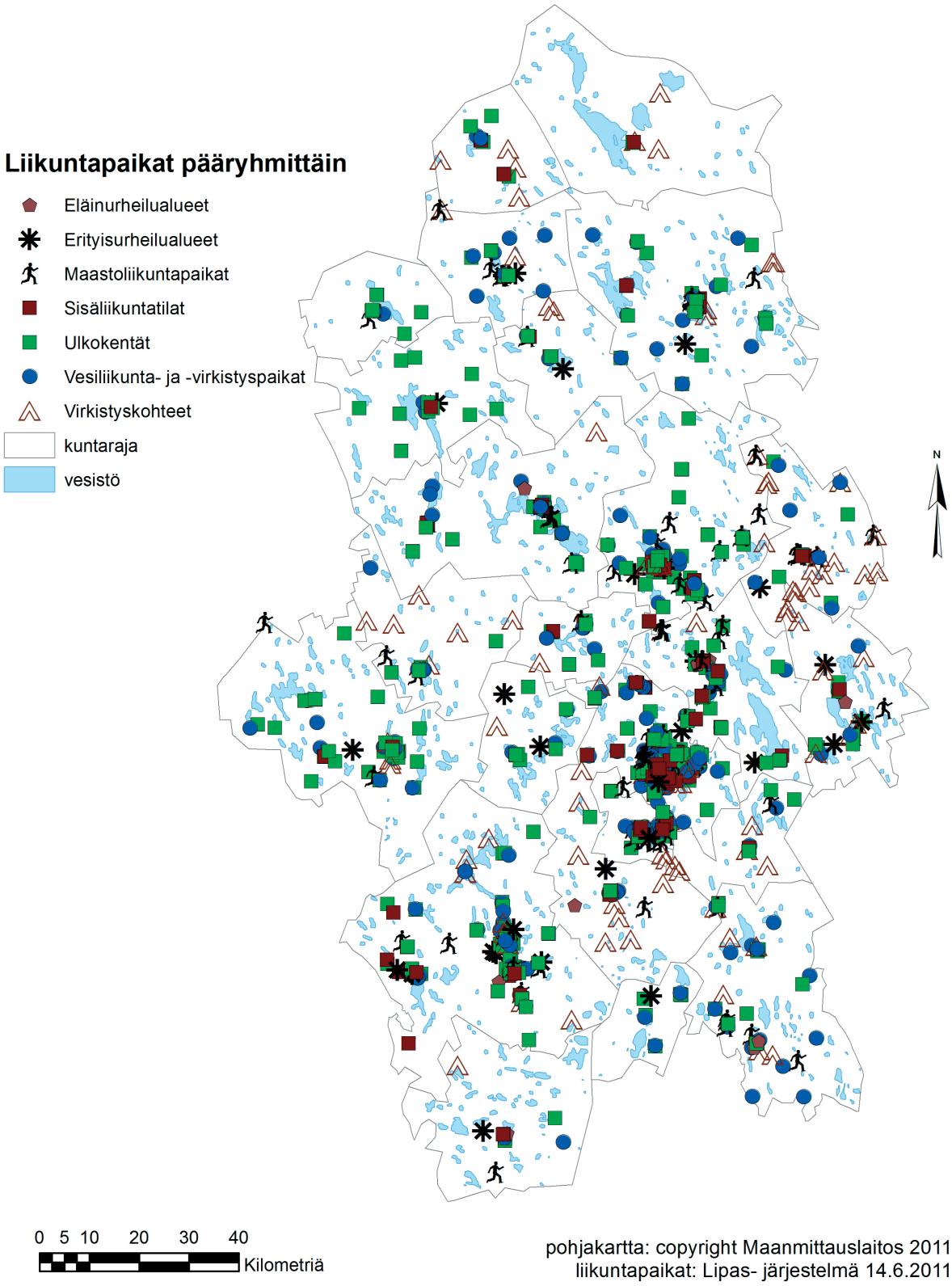

pohjakartta: copyright Maanmittauslaitos 2011
liikuntapaikat: Lipas- järjestelmä 14.6.2011

Kartta 3. Liikuntahallit, jäähallit ja uimahallit Keski-Suomessa

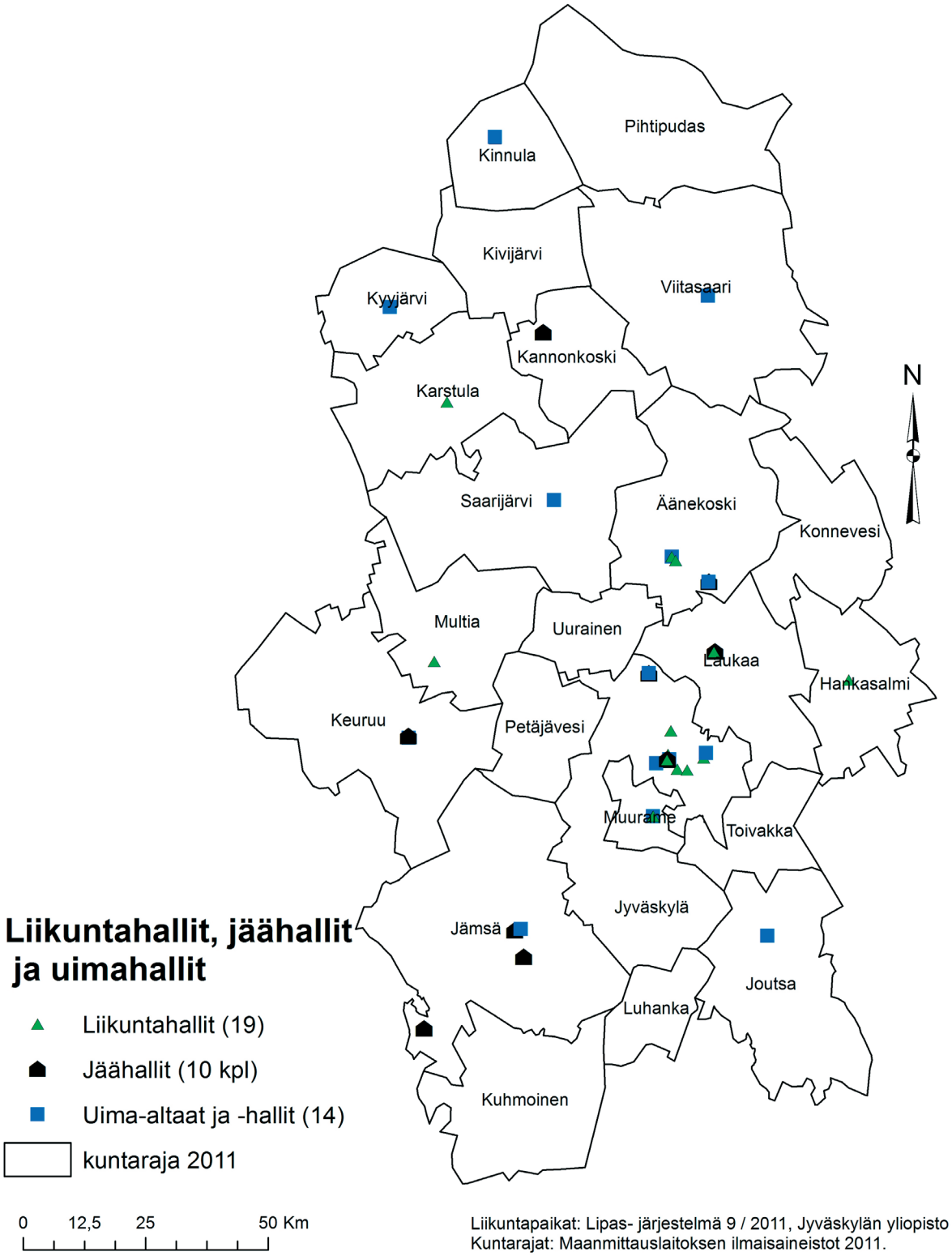

Liikuntapaikat: Lipas- järjestelmä 9 / 2011, Jyväskylän yliopisto
Kuntarajat: Maanmittauslaitoksen ilmaisaineistot 2011.

Kartta 4. Keski-Suomen virkistysmahdollisuudet 2011

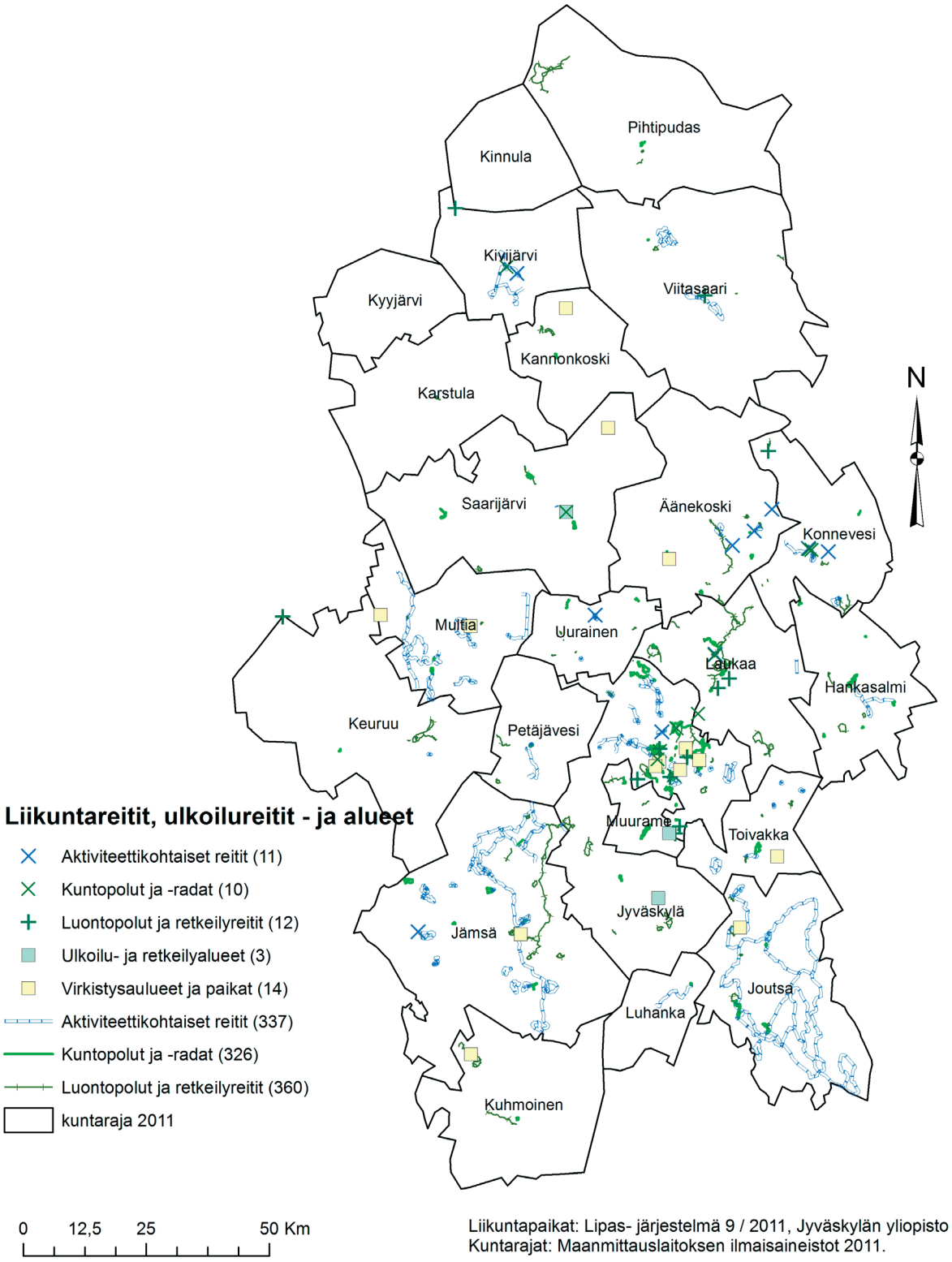

Liikuntapaikat: Lipas- järjestelmä 9 / 2011, Jyväskylän yliopisto
Kuntarajat: Maanmittauslaitoksen ilmaisaineistot 2011.

Kuntien liikuntapalveluiden meno- ja tulotiedot

ALUE	VUOSI	KÄYTTÖKUSTANNUKSET/ ASUKAS (€)	KÄYTTÖTUOTOT/ ASUKAS (€)	NETTOKUSTANNUKSET/ ASUKAS (€)	INVESTOINNIT/ ASUKAS (€)	MYÖNNETYT ASVUSTUKSET/ ASUKAS (€)
Koko maa	2005	88.54	15.58	72.96	19.61	7.39
Koko maa	2009	105.42	19.2	86.22	2.5	8.92
Länsi-Suomi	2005	83.68	14.82	68.86	24.18	5.43
Länsi-Suomi	2009	97.53	17.82	79.71	1.57	6.56
Keski-Suomi	2005	80.92	19.92	61.01	42.32	2.29
Keski-Suomi	2009	103.24	22.45	80.79	1.85	3.03
Etelä-Savo	2005	68.37	9.77	58.6	4.03	3.9
Etelä-Savo	2009	86.82	21.94	64.88	9.64	4.5
Kymenlaakso	2005	89.44	12.12	77.32	22.1	4.26
Kymenlaakso	2009	138.25	15.63	122.63	0.9	3.84
Pirkanmaa	2005	88.94	13.89	75.04	11.79	4.76
Pirkanmaa	2009	99.66	16.81	82.85	0.66	5.2
Pohjanmaa	2005	65.16	9.42	55.75	31.59	10.06
Pohjanmaa	2009	93.88	17.96	75.92	2.22	10.45
Pohjois-Pohjanmaa	2005	85.11	15.78	69.33	25.88	3.57
Pohjois-Pohjanmaa	2009	94.55	16.72	77.83	1.84	4.65
Pohjois-Savo	2005	87.37	15.03	72.34	18.71	6.25
Pohjois-Savo	2009	99.85	19.58	80.26	1.98	6.51
Päijät-Häme	2005	75.79	13.51	62.28	20.96	4.16
Päijät-Häme	2009	91.04	17.81	73.23	2.29	3

Lähde: LIPAS.liikuntapaikkajärjestelmä

ALUE	VUOSI	KÄYTTÖKUSTANNUKSET/ ASUKAS (€)	KÄYTTÖTUOTOT/ ASUKAS (€)	NETTOKUSTANNUKSET/ ASUKAS (€)	INVESTOINNIT/ ASUKAS (€)	MYÖNNETYT ASVUSTUKSET/ ASUKAS (€)
Hankasalmi	2005	40.8	0.36	40.44	1.43	1.43
Hankasalmi	2009	43.89	2.72	41.17	0	1.27
Joutsa	2005	44.85	0.49	44.36	0	4.93
Joutsa	2009	68.33	7.66	60.67	0	4.91
Jyväskylä	2005	111.8	41.2	70.6	86.24	1.73
Jyväskylä	2009	130.69	34.6	96.09	1.26	2.78
Jyväskylän mlk	2005	71.35	7.28	64.07	86.7	1.87
Jämsä	2005	62.78	4.02	58.76	2.64	2.11
Jämsä	2009	81.31	13.73	67.58	0	2.79
Jämsänkoski	2005	120.43	34.31	86.11	8.81	2.54
Kannonkoski	2005	39.95	0	39.95	0	1.23
Kannonkoski	2009	35.92	0	35.92	0	1.89
Karstula	2005	25.62	0	25.62	0	2.5
Karstula	2009	33.96	1.53	32.43	0	5.04
Keuruu	2005	62.79	11.54	51.25	1.25	1.43
Keuruu	2009	72.23	6.69	65.54	0	2.6
Kinnula	2005	67.25	1.55	65.7	7.76	2.69
Kinnula	2009	90.66	10.99	79.67	0	2.2
Kivijärvi	2005	56.88	2.11	54.78	0	7.72
Kivijärvi	2009	61.54	2.93	58.61	4.4	0.73
Konnevesi	2005	8.07	0	8.07	0	0
Konnevesi	2009	37.36	0	37.36	0	2.69
Kuhmoinen	2005	38.5	1.78	36.72	11.05	2.14
Kuhmoinen	2009	55.23	1.16	54.07	0.39	1.93
Kyyjärvi	2005	38.88	0	38.88	0	7.29
Kyyjärvi	2009	48.83	0	48.83	0	8.46
Laukaa	2005	51.13	6.92	44.2	2.04	1.69
Laukaa	2009	60.97	7.73	53.24	5.23	1.78
Luhanka	2005	77.19	1.14	76.05	0	7.95
Luhanka	2009	146.28	0	146.28	0	9.59
Multia	2005	70.79	2.48	68.32	11.39	3.96
Multia	2009	114.64	23.45	91.19	0	4.69
Muurame	2005	95.13	13.15	81.99	22.37	3.11
Muurame	2009	101.72	14.52	87.21	0	2.71
Petäjävesi	2005	47.53	0.27	47.26	8.37	3.78
Petäjävesi	2009	81.93	0.5	81.43	19.1	4.78
Pihtipudas	2005	34.57	4.47	30.1	0	0.81
Pihtipudas	2009	36.42	0.43	35.99	0	3.03
Saarijärvi	2005	92.12	30.77	61.35	7.27	2.29
Saarijärvi	2009	110.91	36.28	74.63	0	3.47
Toivakka	2005	45.9	4.25	41.65	4.25	4.25
Toivakka	2009	51.28	3.78	47.5	4.2	3.78
Uurainen	2005	43.99	7.33	36.66	17.53	2.23
Uurainen	2009	40.8	5.32	35.48	0	1.77
Viitasaari	2005	106.46	21.05	85.41	13.01	4.02
Viitasaari	2009	127.87	14.73	113.13	17.79	3.75
Äänekoski	2005	89.04	15.95	73.09	1.24	2.71
Äänekoski	2009	97.12	15.91	81.21	1.33	4.94

KESKI-SUOMEN LIITTO
Regional Council of Central Finland

KESKI-SUOMEN LIITTO
Regional Council of Central Finland

KESKI-SUOMEN LIITTO | Sepänkatu 4 | 40100 Jyväskylä | Keski-Suomen Talo
puh: 0207 560 200 | fax: 014 217 733 | etunimi.sukunimi@keskisuomi.fi
Virallinen posti: kirjaamo@keskisuomi.fi